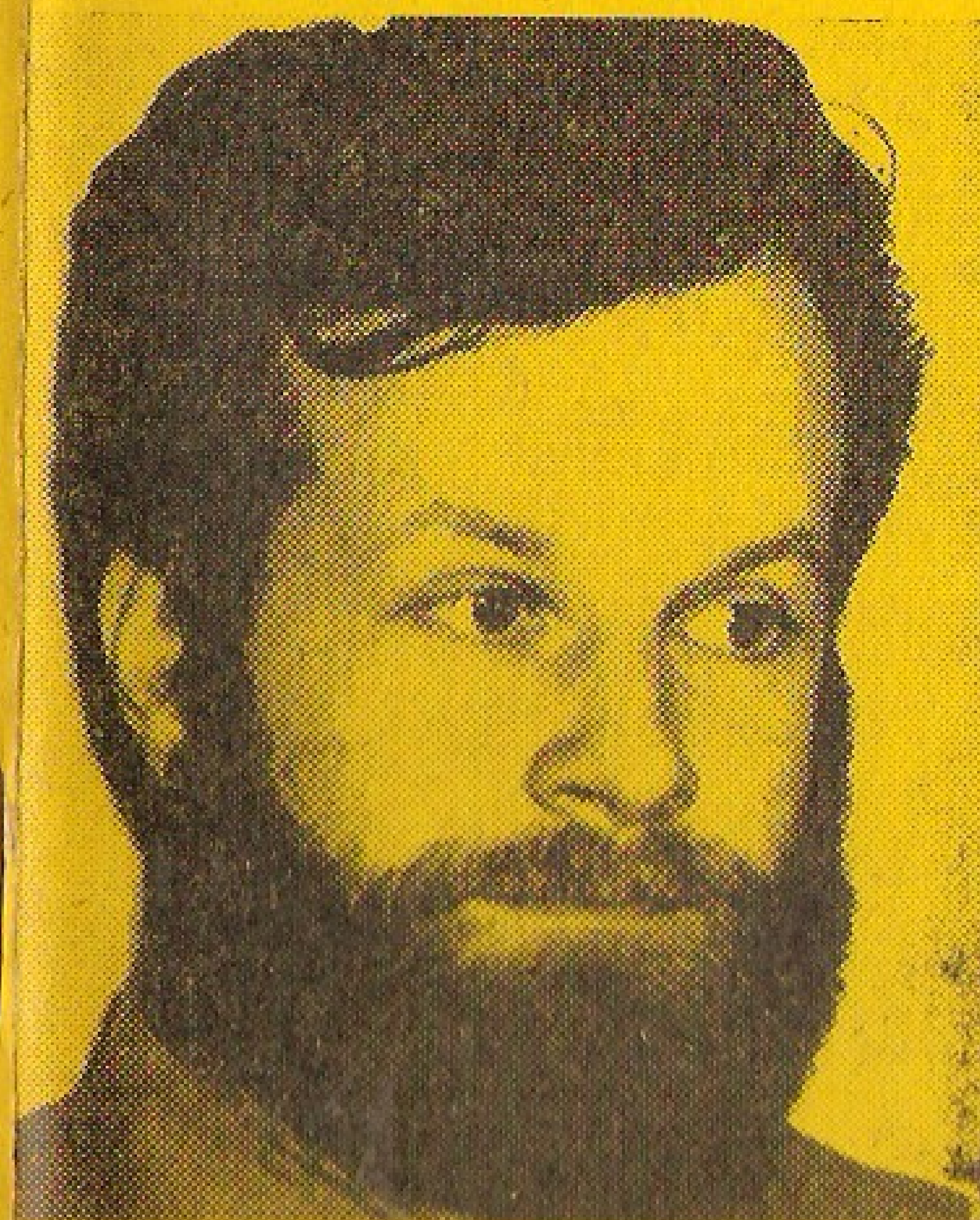
«LOOMINGU» RAAMATUKOGU 43 1971

Gunnar Lunde

Must naer

Gunnar Lunde

Must naer

Norra keelest tõlkinud
ELVI LUMET

„LOOMINGU"
RAAMATUKOGU
43
Kirjastus
„PERIOODIKA"
Tallinn 1971

Tõlgitud raamatuist:
Gunnar Lunde
Flukten fra en flukt
Noveller
Forlagt AV
H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard)
Oslo 1967
*
Gunnar Lunde
Svart latter
Noveller
Forlagt AV
H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard)
Oslo 1969

GUNNAR LUNDE

pole veel jõudnud kolmekümneaastasekski saada, kuid on juba kuue raamatu autor. Ta on sündinud 1944. a. Oslos. Praegu elab ta Norra edelarannikul väikeses Sandnesi linnas, kus peab kooliõpetajaametit. Kuid ta tahab pühenduda ainult kirjanduslikule tegevusele, niipea kui Norras viimasel ajal teravalt tõstatatud honorariprobleem positiivselt lahendatakse.

Kirjandusse astus Gunnar Lunde 1967. a. novellikoguga «Põgenemine põgenemise eest» («Flukten fra en flukt»), mille kriitika debütandi puhul harva esineva üksmeelse vaimustusega vastu võttis, nimetades teda aasta lootustandvaimaks proosadebütandiks. 1968. a. ilmus talt luulekogu «Sinu ja minu vahel» («Mellom deg og meg»), 1969. a. teine novellikogu «Must naer» («Svart latter»). Nimetatud kahest kogust on tehtud ka käesolev valik. 1970. aastal avaldas autor oma esimese romaani «Ulmenaine» («Drømmekvinnen»), kirjutatud kirjana, mis sisuliselt kujutab endast valulist süüdistust valitseva ühiskondliku korra vastu. Samal aastal ilmus veel tekstikogumik «Segiläbi» («Sprell»), mis sisaldab novelle, laaste ja luuletusi. Kirjanik käsitleb neis inimeste igapäevaseid suhteid kodus, tööl ja mujal, kus kokku puututakse. Ta püüab oma raamatus defineerida kõike seda, mis seob meid heas ja halvas mõttes ning mõjutab kaasinimestega lävimisel. Noore autori teine romaan «Kuivata silmad, rusikasse käed!» («Tørr tårene, knytt nevene») ilmus käesoleval aastal.

Et näidata inimest tema suhetes «süsteemiga» ning anda ettekujutus selle vägivallast ja mehhaanilisest manipulatsioonist indiviidi kallal, kasutab Lunde oma novellides sageli uusi, ebaharilikke vahendeid. Kaines ja lihtsas keeles manab ta esile košmaarse tegelikkuse. Tema kujundid võivad olla drastilised ja võõrastavad, kuid nende taga on kirjaniku humanism ning peen tunnete dünaamika. Seejuures mängib kogu aeg kaasa tema groteskne huumor, tema «must naer».

E. L.

Põgenemine põgenemise eest

Ma olin puu külge seotud. Mu käed olid selja taga ümber tüve surutud. Randmed olid peenikese nööriga kinni seotud. Ma tundsin, et nöör lõikus ihusse. Mu selg oli vastu puud surutud.

Ma püüdsin end vabastada. Ma teadsin, see on asjatu. Mets mu ümber ütles mulle seda. Ta hingas tuuleõhku mu peale. Linnud ei laulnud. Miks nad ei laula, küsisin ma metsalt silmadega. Mets silitas mind oma äraootava vaikusega.

Ma ei teadnud, kuidas ma olin sinna sattunud. Nagu oleksin ma saanud hoobi pähe. Linnas. Kui ma tuvisid söötsin. Ajavahemik hoobist ärkamiseni — puu külge seotuna — oli mu elust ära lõigatud. See aeg oli igaveseks kaotatud. Võib-olla oli tegemist ainult mõne minutiga. Need hoiaksin ma jälle kokku. Magaksin ühel ööl lihtsalt natuke vähem. Kuid võib-olla oli tegemist tundidega. Võib-olla päevadega. Aastatega.

Nahk oli nagu üle nööri pundunud. Otsekui oleks ta pealt kinni kasvanud. See võis tähendada, et ma olin olnud seal kaua. Kuid võib-olla see ainult tundus nii. Võib-olla oli nöör naha peal. Kuigi oli kohutavalt valus.

Korraga seisis minu kooliõpetaja mu ees. Vanaks oli ta jäänud. Veel vanemaks kui omal ajal. Tema hajameelsed silmad olid alati vanad olnud. Prillid tegid need nii ebaloomulikult suureks. Ta seisis mu ees ja torutas niiskeid huuli. Ta tegi seda iga kord, kui ma talle vastasin. Jultunud märkusi tegin, mille peale ma olin meister. Ta sügas oma põske. Väikese sõrmega. Siis tõmbas ta pöidlaga üle lauba. Ta ütles:

«Lõpuks oled sa siis siia sattunud.» Ta häälest õhkus metsahingust. «Kas sa mäletad? Ma ütlesin alati, et sul

läheb elus kehvasti. Sinul, kes sa piinasid mind alati, kui sa said. Alati, kui sa tahtsid. Piinasid mind ja hoolsaid õpilasi. Neid, kes tahtsid midagi õppida. Sa mäletad neid kindlasti. Leif. Rolf. Jan-Emil. Stein.» Ta imes keelt, nagu oleksid tal nimed keeleotsal ja nagu naudiks ta nende maiku. «Nüüd sa vaikid. Varem ütlesid sa ikka midagi. Eriti siis, kui sul ei olnud midagi öelda.» Ta vedas suunurgad naerule, kuid muutus siis kohe jälle rangeks. «Miks sa ei ütle midagi? Ma hakkan sind peaaegu kartma, poiss. Kas see on tõesti Gunnar, minu õpilane Gunnar, kes seal seisab? Vasta mulle! Kas kuuled? V a s t a m u l l e!»

Ma ei suutnud midagi öelda. Mul oli palju südame peal, mida ma tahtsin talle näkku paisata. Vana viha, millest ma tahtsin lahti saada. Kuid see ei tulnud mul välja. Ma proovisin mitu korda. Liigutasin suud. Ponnistasin. Häält ei tulnud. Ma heitusin. Ma olin tumm.

Õpetaja vaatas mind ekslevail silmil. Ta võttis end kokku, astus mulle päris lähedale. Ma tundsin ta kriidist hingust oma nahal.

«Gunnar, vajad sa abi? Ükskõik missugust. Kutsenõuannet. Eratunde. Tunnistust. Ükskõik mida. Sa mõistad, mul on sidemeid. Aga sa pead mulle vastama. Kas mina olen sulle ehk midagi teinud? Eks püüdnud ma sind alati aidata, Gunnar? Ma pean midagi üles tunnistama. Sa meeldisid mulle kõige rohkem. Sinus oli midagi. Midagi. M i d a g i. V a s t a! K u r a t v õ t a k s, p o i s s! V a s t a m u l l e!»

Ma naeratasin. Esimest korda kuulsin ma teda vandumas. Oma õpetajat. Ma ei uskunud, et ta seda teha võiks.

Ta sai uut julgust, nähes, et ma naeratasin. «Jah, ma vandusin. Ma olen ju ka ainult inimene. Ka õpetaja on inimene, Gunnar. Ma ei ole pühak. Ma vannun sageli. Loomulikult mitte koolis. Kellelgi ei ole ju isu oma kohast ilma jääda. Kas sa saad sellest aru, Gunnar? Just sellepärast sa meeldisidki mulle nii väga. Et sa vandusid ja tegid kõike muud. Sa tegid kõike, mida minagi tahtsin teha. Aga ei julgenud. Nüüd ma julgen. Nüüd oled sa ju täiskasvanud. Sa ei lähe ju kaebama? Ei, muidugi mitte. Kui rumalalt ma küsin! Kaebamas pole sa kunagi käinud. Selle eest kiitsin ma sind ühtepuhku õpetajatetoas. Kui teised tahtsid sulle käitumises halva hinde panna. Ma juhtisin alatasa tähelepanu asjaoludele, et sa ei kaeba kunagi. Sellest ei olnud küll kuigi palju kasu. Sinu käitumishinnetele. Aga see ei olnud minu süü, et hinded nii halvad olid. Ma tegin alati kõik, et neid tõsta. Usud sa, Gunnar?»

Ma raputasin pead. Oli valus. Nöör randmete ümber. Ma tundsin, et mu nägu virildus.

«Sa pead mind uskuma, Gunnar! P e a d!» Õpetaja hääl muutus nutuseks. «Gunnar, miks sa ei usu mind? Mida ma pean tegema, et sind veenda? Ükskõik mida. Tunnistus. Kutsenõuanne. Eratunnid. Ei. Ma tean. Kuula, Gunnar! K u r a t! P õ r g u! N e e t u d!» Ta naeratas. Vist õnnelikult? «Kuulsid sa? Mida ma suudan öelda! Sinu õpetaja! Ei olegi kõige halvem. Mis, Gunnar? Ma ei olegi nii kehv. Sa ei oleks seda uskunud? Et sinu vana õpetaja võib midagi niisugust öelda. Mis? Aga sa saad aru! Just sina meeldisid mulle. Sina ja kõik need jultunud sõnad. Teisi ma ei võinud kannatada. Neid, kes punastasid, kui sa vandusid. Tossikesed! Eks ole, Gunnar? Meie kaks kuulume ühte. Meie sinuga oleme samast puust, nagu öeldakse. Kas ma rääkisin sinu käitumishinnetest? Kuidas ma kogu aeg püüdsin neid tõsta. Tülitsesin teiste õpetajatega. Sa oled nii kurva näoga, Gunnar. Kas ma rääkisin sellest?»

Ma noogutasin. Läbi valu tundsin ma, et mu keel tungis huulte vahelt välja. Ma tõmbasin selle tagasi. Ta nägi seda.

«Kas sa irvitad? Minu üle? Minu üle, kes ma soovisin sulle ainult head. Aga Gunnar! Sa lähed üle igasuguse piiri! Naerad mind! Naera siis ometi nagu kord ja kohus! Kas kuuled? See ei meeldi mulle. Niisugune hääletu naer. Naera nii, et ma kuulen sind. G u n n a r! N a e r a v a l j u s t i! M u i d u m a l ö ö n s i n d.»

Ta lõi mind näkku. See ei olnud valus. Nagu väike piste teise valu sees. Selle sees, mis oli randmete ümber.

Sõnad liigutasid end minus. Õpetaja sõnad. Minu ütlemata jäänud sõnad. Segaduses sulgesin ma silmad. Ma lasksin sõnadel oma sisimas välja märatseda. Ma avasin taas silmad.

Minu ees seisid isa ja ema. Õpetaja oli kadunud. Kuhu, ma ei teadnud. See oli mulle ükskõik. Isa ja ema. Nad vaatasid mulle otsa. Sentimentaalse pilguga nagu koerad. Ma needsin randmete ümber seotud nööri. Mõttes loomulikult. Ma olin ju tumm. Ma tahtsin ära joosta. Eemale neist. Koerapilkudest. Ma olin nende ees väike.

«Me oleme siin,» ütles isa. Ema ei öelnud midagi. Isa

vaatas mulle kaua näkku. «On sul midagi vaja? Valutab sul kusagilt? Sa näed haige välja, Gunnar.»

Ma püüdsin ükskõikselt õlgu kehitada. Valu trummeldas mu närvikiududele. Kogu kehas.

«Ei, ei.» Isa ohkas. «Me oleme ju harjunud, et sa ei taha meile vastata. Sinu ema ja mina. Me oleme sulle alati head soovinud. Pea seda meeles, Gunnar! Kui me ka mõnikord talitasime vastu sinu tahtmist, siis sinu enda kasu pärast.» Ta vaatas emale otsa, silitas ta juukseid. «Sinu ema on palju öid sinu pärast nutnud. Sest sa olid halb. Alati sa ei olnud halb, Gunnar. Seda ma ei taha öelda. Sageli olid sa tubli. Ma olen nii mõnigi kord sinu peale uhke olnud. Sinu intelligentsus. See on harukordne. Sinu intelligentsus. Kuid sa ei rakenda seda küllaldaselt. Sinust oleks võinud saada midagi suurt. Teadlane. Professor.» Isa naeris tasakesi.

Ema ütles: «Sa võid tagasi tulla, kunas tahad.» Ta häälest kõlas erutus. «Meie juurde, Gunnar. Sa tead, sinu tuba ootab sind. Isa saab sulle kindlasti töökoha hankida. Kuni sa saad parema hariduse. Tule ainult, Gunnar! Ei ole sul rõõmu elust, mida sa praegu elad. Ma näen seda sinu näost. Sa oled kurb. Kas sul on valus? Ega sa ometi haige ei ole?»

«Ega sa ometi haige ei ole?» torkas isa vahele. «Kas sa ei kuule, mida me sinult küsime? Miks sa ei taha vastata? Me soovime ju sulle ainult head. Ema ja mina. Kas sa ei või meile vastata? Siis jääks ema rahulikumaks. Ole nii hea, Gunnar!»

Vaikust saatis pikk ohe läbi metsa. Ma nägin taevast ülal kõrgel okste vahel, mis piitsutasid üksteist. Kui sa oled ärkvel, jumal, siis anna mulle kõnevõime tagasi!

Isa ja ema ei olnud enam minu juures.

Aga Lise oli minu juures. Ta seisis kahe meetri kaugusel minust. Ja nöör oli kui pehme salv mu ümber. Puu hõõrus hellitavalt mu selga. Puude ladvad põrklesid lõbusalt üksteise vastu seal ülal. Tuul mängles kergelt mu nahal.

Lise vaatas mulle otsa. Sügaval temas, tema silmade taevasina taga oli Lise tervenisti. Ta näitas oma huultele ja raputas pead. Ka tema oli tumm. Ma tundsin naeru vallatult tantsimas oma rinnas. Me naeratasime soojalt teineteisele vastu. Me silmad pildusid teineteise kujutist tuulde, mis keerutas rõõmsalt maast õietolmu üles.

Aga järsku kandis tuul Lise minust eemale. Ta ei vaadanud tagasi, kui ta kadus puude vahele.

Puud olid pikakasvulised türannid, kes silmitsesid mind taevast karmil ilmel. Keha oli täis valu nagu ennegi.

Mu sõnad tungisid mu rinnust, haarasid häälepaeltest kinni ja nad paisati mu suust välja. «T u l e t a g a s i!»

Õpetaja, isa ja ema tulid mu juurde tagasi.

«Mitte teie,» ütlesin ma. Nad läksid.

«L i s e, t u l e t a g a s i!»

Lise tuli.

Või kas see oligi Lise? Ta seisis imestava näoga mu ees. «Jah, Gunnar. Ma olen siin.»

Hääl oli Lise. Ent silmad ei olnud Lise. Silmad olid keegi teine Lise.

«Sa oled ju kinni seotud,» ütles ta heleda, hirmunud häälega. Ta võttis nööri mu randmete ümbert. Valu oli ikka veel seesama. Kogu mu kehas tantsis ta oma iharat tantsu.

Lise haaras mul käest kinni. «Tule, Gunnar! Lähme metsast ära!»

Ma vaatasin üksisilmi jämedate tüvede vahele.

Ta surus mu kätt. «Tule nüüd! Sa oled vaba. Lähme linna tagasi!»

Ma lasksin ta käe lahti. Ma läksin tihedate tüvede vahele. Sügavamale suurde metsa.

Rännakukolonn

Ma vantsin juba tükk aega selles kolonnis. Millal me teele asusime, seda ma ei mäleta. Tean vaid, et oleme päevade kaupa käinud. Üksteisega sõnagi vahetamata. See on kohutav. Ainult käia ja käia, saamata oma siseelu kellegagi jagada. Ehkki — saamata?! Keegi pole meil ju keelanud üksteisega rääkida. Võib-olla me kardame valvureid. Nad marsivad kahel pool kolonni. Ma ei saa aru, miks me neid kardame. Sest me ju ometi kardame? Kuna meeleolu on nii sünge. Aga valvurid ei ole meile midagi teinud. Nad ainult astuvad otse enda ette vahtides taktsammul mööda asfalti.

Meie väldime taktsammu. Algul mõni tahtis. Käia taktsammul. Nad ütlesid, et nii näeks ilusam välja. Juhuslikele pealtvaatajaile jääks meist parem mulje. Ka laulda tahtsid nad. Kuid enamik keeldus. Mina olin keeldujate hulgas. Ei ole mõtet enda ümber rohkem kära tekitada, kui on hädavajalik, arvasin mina. Pealegi ei oska ma laulda. Mulle ei meeldi laulda. Ettepanek hääletati niisiis maha. Pärast seda on igaüks käinud oma taktis. Nagu näha, pole enamikul midagi selle vastu. Mitte kõigil ei ole ühepikkused jalad. Juba see üksi teeks taktsammul käimise raskeks. Eriti lühijalgsetel. Minul on lühikesed jalad.

Mind huvitab, kui palju meid on. Vähemalt paarsada. Kaugel ees paistab kolonni pea. Esimesed kannavad lippe. Ma tahaksin teada, mis lipud need on. Võib-olla on need valvurid, kes lippe kannavad. Sel juhul on need küll mingid sõjaväevimplid. Seda nad võivadki olla.

Juba tükk aega olen ma arvamusel, et ma olen vist kolonnis viimaste hulgas. Ma olen püüdnud tagasi vaadata, et näha, kas lõpp paistab. Kuid liikuvas kolonnis ei ole eriti otstarbekas tagasi vaadata. Oled sunnitud paratamatult sammu aeglustama. Need, kes sinu järel tulevad,

tallavad sul siis kingad jalast. Ma olen seda mitu korda kogenud. Viimast korda paar minutit tagasi. Ebamugav on niimoodi kappidel sõtkudes käia. Kuid arvatavasti me peatume varsti, et käsklust kuulata. Nagu me nii sageli oleme teinud. Siis ma tõmban kingad uuesti korralikult jalga. Muide, milleks üldse mõelda, kas ma olen kolonnis päris ees või päris taga. Sel pole ju mingit tähtsust. Ma olen kolonnis. Ja see on kõige olulisem.

Jah, aga nüüd on üks teine küsimus mind vaevama hakanud. Kuhu me läheme? Naljakas, et ma ei ole sellele varem mõelnud. Eile näiteks ei tulnud see küsimus mulle üldse pähe. Ma lihtsalt vantsisin, rahul sellega, et valvurid mulle midagi ei teinud. Kuid viimase tunni jooksul ei ole ma millelegi muule mõelnud. Peab ometi olema sihtkoht. Me ei kõnni siin ju lõbu pärast. Kusagil peab kolonn peatuma. Ja just seal kusagil peatumisel peab olema mõte. Olen kavatsenud mõnelt valvurilt küsida. Kuid nad on pisut kalgi olekuga. Ei tasu vist neid ärritada. Nad on ju siiani sümpaatsed olnud. Aga ega kunagi ei tea. Võib-olla piisab süütust küsimusest, et nad . . . Ei. Ma küsin parem mõnelt oma kaaskolonlaselt. Originaalne sõna. Kaaskolonlane.

Minu vasakul käel on arvatavasti kirikuõpetaja. Tal ripuvad lõkad kaelas. Pealegi hoiab ta käes mustakaanelist raamatut. Ma näen, et ta käsi klammerdub tugevasti raamatu ümber. Kas ta kardab? Ei, see ei ole võimalik. Tal pole selleks põhjust. Keegi ei ole meile midagi halba teinud.

«Hallo! Teie raamatuga!» ütlen ma pastorile.

Ta nägu tuksatab, ta vaatab mulle vargsi otsa. Miks ta kartma hakkas? Mitte keegi teine ei reageerinud ju minu häälele. Võib-olla ei kuulnudki nad mind.

«Vabandage, kuid mind vaevab üks mõte.» Ma otsin sõnu. «Mind huvitab, kuhu me läheme. Ma mõtlen, kus on sihtpunkt. Kusagil peab ju see kolonn lõpuks peatuma, ja kuna te olete pastor, siis võib-olla . . .»

«Me läheme viimsepäevakohtu ette.» Tema hääl on imetlusväärselt tugev ja kindel. «Aeg on tulnud, kus Jeesus Kristus lahutab sikud lammastest. Äravalitud lähevad jumala juurde. Hukkamõistetuile saab osaks igavene piin. Meie kõik oleme patused. Sellepärast peame kõik seda teed käima. Kuna Kristus oma lõpmatus armastuses meie eest

oma elu andis, pärivad need, kes usuvad, igavese elu. Igavese elu Halastaja Jumala juures.»

Pastor jääb vait, vaatab jälle otse enese ette.

See oli kohutav. See tugev hääl, mis minu üle niimoodi kohut mõistis. Mina ei usu. Ehkki, kes teab? Võib-olla ma usun. Kuid mitte sellesse, millest pastor rääkis. Sellest ei taipa ma kõige vähematki. Igavesest elust ja muust selletaolisest. See on mulle täiesti arusaamatu. Aga ma usun võib-olla siiski millessegi. Ainult väga kurb, et ma ei tea, millesse ma usun.

Ei. Ma ei saa kirikuõpetaja vastusega päri olla. Ta rääkis nõnda vaid sellepärast, et ta on pastor. Pastorid räägivad nii. Udupilved, mis nende suust välja paiskuvad.

Aga see, kes astub pastori taga. Ma küsin temalt. Ta näeb natuke pentsik välja. Pikad juuksed. Plekke täis riided, mis kunagi on olnud üpris kallid. Vistrikuline nägu. Vaevalt ta minust vanem on. Võib-olla noorem. Ma usun, me mõistame teineteist paremini. Me kuulume ju samasse põlvkonda.

«On sul aimu, miks me siin marsime?» Ma püüan tabada õiget tooni. Talle peab jääma mulje, et selles kolonnis seob meid ühine huvidering.

Ta irvitab ja võtab rinnataskust sigareti. Süütab selle reklaamikirjalise tulemasinaga. Heidab juuksed otsmikult tagasi. Näen ta laubal rasvaseid viirge. Ta tõmbab mahvi ja vaatab mulle näkku.

«Küllap kusagile kartserisse,» ütleb ta kuhtunud häälel. «Kurat võtaks, poiss, oleksin ma seda teadnud, oleksin ettevaatlikum olnud. Aga kes seda aimata võis? Et tuleb ainuüksi sellepärast päevad läbi marssida, et sa pisukese rahakapi tühjaks tegid.» Ta vaatab ükskõikselt hõõguvat sigaretiotsa. «See on muidugi paari asja pärast, mis mul juba varasemast ajast tingimisi kaelas on. Aga et nad järsku nii julmalt tahavad lajatada! See ei saa õige olla. Loodetavasti oleme varsti päral. Parem ükskõik kus, kui niimoodi kogu aeg laapida. Muide, mis sina teinud oled?»

«Mitte midagi,» vastan ma. Tunnen, et punastan.

Ta naerab. «Ei, ära selle jutuga tule! See on liiga labane. Ma kasutan seda ainult eeluurimisel. Ütle aga ära! Mina koputama ei lähe. Muide, sa oled ju nagunii kinni nabitud, kui sa siin marsid.»

«Niipalju kui ma tean, ei ole ma midagi seadusevastast teinud. Igatahes ei ole mind sellepärast kinni nabitud, et

ma oleksin seadust rikkunud,» ütlen ma. Ma kuulen, et mu hääl on haruldaselt kindel.

Ta vaatab mulle juhmi näoga otsa, viskab sigareti ära, ei lausu enam sõnagi. See on lootusetu. Kõige lootusetum vastus. Niisiis ei tea keegi. Kuhu me läheme. Miks me siin marsime. Ei, ei. Me saame seda ometi kunagi teada. Ma tunnen, kuidas naer kähiseb mul kusagil sügaval rinnus. Ma võiksin ükskõik mille peale kihla vedada, et see ei ole põrgu ega kartser. Kuid keegi peab ju teadma. Kuhu me läheme. Muidu on kõik täiesti mõttetu.

Kes teab? Võib-olla on sellel kolonnil olemas juht. Juht peab olema. Keegi pidi otsustama, et tuleb moodustada kolonn. See juht pidi ka otsustama, kuhu kolonn läheb. Muidu ei oleks tema moodustamisel mingit mõtet.

Kolonn venib mööda teed edasi. Nüüd on see kruusatee. Halb on käia. Ma tunnen läbi taldade suuri kive. Ma panen tähele, et mees minust paremal lonkab. Ma silmitsen teda lähemalt. Tal on suur kongus nina. On ta juut? Ma armastan juute. Ma ei tea, miks. Kuid nendes on midagi. Ma küsin temalt. Tema peaks teadma. Enne tahan ma kindlaks teha, kas ta on tõepoolest juut. Muidu pole mõtet temaltki küsida, kuhu me läheme.

«Vabandage, kas te olete juut?» küsin ma ettevaatlikult.

Tema silmad on üksainus mahe resignatsioon. Kuid kas seal ei lõõma midagi? Nagu põgenemine?

«Ma hindan kõrgelt juudi rahvust,» kiirustan ma ütlema.

«Jah, ma olen juut,» ütleb ta. «Ma olen eluaeg olnud juut.» Ta vaatab mulle otsa, suunurgad tukslevad, ta lonkab edasi.

Lonkamine paistab vaevaline olevat. «Kas ma tohin teid toetada? Kuna te olete jalga vigastanud?» küsin ma ettevaatlikult.

«Pole viga. Vana viga. Ma ei pööra sellele enam tähelepanu. Loodan, et see ei häiri teid.»

«Ei, mitte sugugi. Mitte mingil moel.»

Me käime paar minutit vaikides. Mulle meenub küsimus, mille ma pidin talle esitama. Olin selle peaaegu unustanud. Kas ma julgen? Ta paistab mornivõitu olevat. Võib-olla on ta väsinud. Ma riskin. Ta on kindlasti hea inimene.

«Vabandage, kas te teate, kuhu me läheme? See meie kolonn.»

Ta libistab vana luise käega üle näo. «Loomulikult. Me

läheme gaasikambritesse. Nii on minu rahvas alati rännanud. Hukkamispaikadesse. Nüüd on järg minu käes.»

Gaasikambrid. Kas nendest ei olnud mitte ajalooprogrammis juttu? Siis, kui ma koolis käisin. Muidugi. Kuid need puudutasid ju ainult juute. Need gaasikambrid.

«Aga gaasikambrid olid ju ainult juutide jaoks. Siin kolonnis ei ole kõik juudid. Mina näiteks ei ole juut.» Mulle tundub, et mu sõnad võivad solvata. «Ma hindan kõrgelt teid, juute,» kiirustan ma lisama. «Kohutav, mis te olete läbi elanud. Aga nüüd on kõik möödas. Praegu ei lähe me gaasikambritesse. Olge päris rahulik.»

Vana juut muigab sapiselt. «Kuus miljonit minu rahva hulgast pidi surema, et teie võiksite meid armastada. Ma tean, et selles kolonnis pole kõik juudid. See on omamoodi edasiminek. Enne pidime ainult meie, juudid, gaasikambritesse rändama. Võib-olla seisneb edasiminek selles, et ka teised rahvused tulevad meiega. Meie, inimesed, oleme ju vähehaaval demokraatlikumaks muutunud.»

Ta pilk tardus, otsekui oleksid pupillid lõhkemas. «Võid kindel olla. Selle teekonna lõpus ootab gaasikamber. Nagu see on alati olnud. Võid kindel olla.»

«Aga . . .» Mida ma veel saan öelda? Võimatu on sellele juudile tõestada, et ta eksib. Temagi ei tea. Ja mina arvasin, et juudid teavad kõike. Põhjus on vist minevikus. See on ta murdnud. Jajah, pole midagi parata. Gaasikambritesse me siiski ei lähe. Seda ma tean. Gaasikambrid on juba ammu likvideeritud. Ma olen seda kusagilt lugenud.

Ma heidan pilgu päikesele. Varsti peaks olema lõuna. Huvitav, mida meil täna teha tuleb? Eile me pidime enne toidu väljajagamist viis meetrit kõhuli maas roomama. Ma ei mõista, miks. See on idiootlik. Aga sööma me ju peame.

Käsklus antakse valjuhääldaja kaudu. Kus need valjuhääldajad asuvad, seda ma ei tea. Hääl tuleb õhust nagu kaugelt grammofoniplaadilt, mis läheneb ja läheneb, et siis kolonni taha kaduda.

«Jänesehüpped! Kümme tükki!» lausub hääl praegu.

Ma näen, et mõned satuvad segadusse, nagu ei teaks nad, missugused on jänesehüpped. Ma kasutan võimalust, et panna kingad korralikult jalga.

«Vaadake siia!» hüüan ma. Ma võtan lähteasendi. Teised teevad sama. Ma hüppan. Teised hüppavad. «Üks, kaks, kolm, neli, viis, kuus, seitse, kaheksa, üheksa, kümme,» loeme kooris.

Oleme valmis. Ma olen uhke, seda ma tunnistan. Ma olin vist ainus, kes seda oskas. Kui mind poleks olnud, poleks me võib-olla täna süüa saanudki.

«Miks me peame iga kord enne söömist seda tobedat tsirkust tegema?» küsib minult pikajuukseline. «Kurat võtaks, ma olen sellest jamast tüdinud.»

Nüüd on mul võimalus veidi silma paista. «Ma ei tea,» vastan ma. «Aga ma küsin mõnelt valvurilt.»

Ma näen, kuidas ta näkku sugeneb imestus. Keegi pole veel valvuritega rääkinud. Vähemalt kolonni meiepoolses otsas.

Ma lähen ühe valvuri juurde. Ta vaatab mulle külmade hallide sõjaväesilmadega otsa.

«Miks me peame neid idiootlikke asju tegema? Kes seda käsib? Kelle hääl see on, mida me kuuleme?» küsin ma. Ma olen hirmul. Aga ikkagi. Nüüd tahan ma neile küsimustele vastust saada. Mingi mõte peab kõigel sellel olema. Missugune?

«Ma ei tea rohkem kui teie,» vastab valvur. «Kahjuks ei saa ma sellele vastata. Ma olen sageli iseendale neidsamu küsimusi esitanud. Mul on väga kahju.»

Ta on ju sümpaatne. Viisaka tooniga. Kaugeltki mitte külm ega tõrjuv, nagu ma arvasin. Kuid võib-olla ta varjab midagi. Võib-olla ta ei tohi öelda. Ma proovin veel kord.

«Kas teil siis aimugi ei ole? Te olete ometi valvur.»

«Ei mingit. Mul on väga kahju.»

Ma lähen oma kohale tagasi. Pikajuukseline vaatab mulle küsivalt otsa. Ma seletan, et valvur ei tea midagi. Ta kõverdab suud. Ma kehitan õlgu. Ma usun valvurit. Ta ei tea midagi. Pikajuukseline mõelgu, mis tahab. Mina olen oma osa täitnud.

Jagatakse suppi. Valvurid käivad mahukate kastrulitega ja terve virna plekktaldrikutega ringi. Igaüks saab kaks kulbitäit.

Mõned nurisevad supi üle. Nad ütlevad, et see on liiga vedel. Minu meelest on supp täitsa hea. Ma ei saa sellest igavesest nurisemisest aru. Nii oli ka eile. Niipea kui supp oli jagatud, hakkasid mõned virisema. Enne kui nad olid korralikult maitsnudki. Kõigi tahtmist ei saa kunagi. Ma arvan, et meil peaks olema hea meel, et me üldse süüa saame. See on hea märk.

Taldrikud korjatakse taas kokku. Mul ei ole kõht päris

täis. Sööksin hea meelega veel ühe portsjoni. Kuid ega liiga palju ei tohi ka tahta. Ma olen kõigele vaatamata ikkagi kolonnis, rännakul tundmatu sihtkoha poole.

«Põlvili! Lakkuda maad oma nina ees!» Nii kõlab pärast sööki käsklus valjuhääldajast. Ma laskun põlvili. Liivaterad on ebameeldivad vastu keelt. Otsekui poeksid nad keelenaha sisse. Raske on neist lahti saada. Eile oli parem. Siis olime asfaltteel. Seal ei jäänud mul peaaegu midagi keele peale. Ainult veidi tolmu. See ei teinud midagi. Ma korjasin vaid natuke sülge keelele ja olin korrapealt tolmust lahti. Loodan, et me sööme homme asfaltteel.

Kolonn hakkab jälle liikuma. Keegi ei räägi. Minu meelest on igav niimoodi vaikides käia. Me oleme ometi inimesed. Miks me ei võiks üksteisega rääkida? Siis oleks ikkagi õdusam. Ma proovin jutuotsa üles võtta.

«Kas kellelgi on aimu, kes on kolonni juht? Kes selle organiseeris? Kellele me toidu eest tänu võlgneme?»

Pastor, pikajuukseline ja juut vastavad läbisegamini. Teised ainult vaatavad mulle häiritult otsa.

«Jumal, kellele me võlgneme nii palju tema piiritus . . .»

«Ühiskond, kes maksab enda eest kätte . . .»

«armastuses inimeste vastu on see . . .»

«meile kaitsetutele noortele, kes . . .»

«Juudimõrtsukad on alati kohal, kui . . .»

«kes saadab meid õndsusse või hukatusse.»

«mõni juut on läheduses. Nad . . .»

«seatakse kiusatuse ette, millele me ei suuda vastu seista.»

«hoiavad alati oma timukanoad ihutuna käepärast, nii et meil ei oleks iial pääsu. Sest kui me ellu jääme, oleme meie nende must südametunnistus. Ohtlik on olla timuka must südametunnistus.»

Ma katkestan häälte konglomeraadi. «Me ei tea, kes on juht. See on tõsi. Te peate seda tunnistama. Me ei tea midagi. Te ainult oletate.»

Nad saavad minu peale pahaseks. Nad ei vaata enam mu poolegi. Tummalt vantsime edasi. See oligi siis see jutuajamine. Ma tegin, mis suutsin. Ei ole mõtet vestelda, kui kõik tahavad ühekorraga rääkida. Kui keegi ei taha kuulata. Siis on parem tummalt vantsida. Siis olgu nad mornid, kui see neile lõbu pakub. Meil ei ole niikuinii enam millestki rääkida. Me tunneme üksteist liiga vähe.

Ma tunnistan, et oli rumal hakata juhist rääkima. Keegi ju ei tea, kes ta on. Muide, see on ka ilmselt ükskõik. Me ei saa seda iial teada.

Hakkab sadama. Kellelgi meist ei ole vihmamantlit. Me saame üdini märjaks. See on vastik. Kuid pole midagi parata. Tuleb edasi minna. Loodetavasti ilmub päike pea uuesti välja. Nii et riided ära kuivaksid. Ma kuulen juuti endamisi pomisevat:

«Gaasikambrid. Nii oli see siis, kui mu naine gaasikambrisse rändas. Ka mina lähen nüüd.»

Mind hakkab see juut ärritama.

«Jätke juba see gaasikambrite jama,» sosistan ma. Ta isegi ei vaata minu poole.

Sellal kui vihm meile näkku peksab, tuleb järgmine käsklus. Metalne hääl läbi vihmasahina.

«Riidest lahti võtta!»

Me peatume ja vaatame üksteisele otsa. Paljudes silmades peegeldub hirm. Ma ei mõista seda. Me saame siis ju ometi riided välja väänata. Ilm on soe.

«Sündsusetu. Rännaku lõpp on käes. Perverssed inimesed. Sigadus,» kuulen ma enda ümber hääli sosistamas. Keegi ei julge valjusti protesteerida.

Kõik võtavad riidest lahti. Mõned naised nutavad. Miks nad nutavad? Ma ei tea.

Oleme kõik alasti. Riided lebavad nutsakus meie jalge ees maas. Me ei vaata üksteise poole. Kõik me oleme alasti. Me pelgame üksteist. Ka mina pelgan nüüd. Ma tunnen, kuidas sülg kuivab suus. Ma köhatan paar korda. Kellegi pilk tabab mind. Ma varjan oma suguelundi kätega.

«Pange riided selga tagasi!» kõlab uus käsklus.

Me haarame riided, kisume nad selga.

Veel üks uus käsklus. Mis ta ütleb? Kas ma saan õigesti aru? Ka teised on ähmis. Kuid pole kahtlust. Hääl ütles, et seega on kolonn laiali saadetud. Me võime jälle koju minna.

Jälle koju? See on ootamatu. Jälle koju? Kus see on? Tõenäoliselt kusagil seal, kust me teele asusime. Aga kust me teele asusime? Ma küsin ühelt ja teiselt, kes mu ümber seisavad. Keegi ei mäleta seda täpselt. Ma näen, et mõned hakkavad minema. Kindlal sammul. Kõhkleval sammul. Kuhu nad lähevad?

Ma valin suuna. Võib-olla leian ma kodu üles, kui ma lähen selles suunas. Võib-olla asub minu kodu teises suunas. Ma pean proovima. Võib-olla satun ma kunagi sinna. Võib-olla mitte.

Ma igatsen juba kolonni tagasi.

Udu

Tihe ja niiske udu ümbritseb mind. Kõige parem on nüüd kohe endale olukorrast aru anda. Ma olen ära eksinud. Mul ei ole aimu, kuhupoole ma pean minema, et jõuda turismibaasi, kus ma peatun. Ma ei ole eriti hirmul. Pisut kõhe, see on kõik. Häiriv külm, tõmblus maos. Ma tean ainult seda, et ma olen majast kaugel. Kolm ja pool tundi on möödas, kui ma hommikul teele asusin. Ilm oli siis ilus. Selge taevas, soe, vaikne. Ma läksin üksinda. Majas polnud kedagi, kellega oleks mõeldav olnud koos minna. Kõik nad olid pealtnäha pisut liiga üleolevad. Nii on see läinudki, et minu matkad on üksimatkad. Mul ei ole selle vastu midagi. Ma tunnen ennast kõige paremini iseenda seltskonnas. Siis saan ma mõelda luuletuskogule, mis on mul käsil.

Udu laskus äkitselt. Ta voogas rahulikult ja märkamatult rinnakult alla. Peagi olin ma kaotanud orienteerumisvõime. Nüüd olen ma seisnud siin oma pool tundi. Ei ole mingit mõtet edasi minna. Ma võin valida vale suuna. Või jõuda kuristiku servale, märkamata seda enne, kui on hilja. Miski ärritab mind hirmsasti. See, et ma ei õppinud koolis paremini kaarti ja kompassi tundma. Mul on nimelt seljakotis kaart ja kompass. Aga ma ei suuda nende kasutamist meelde tuletada. Mismoodi küll suunda kindlaks määrati? Ei, küllap ma magasin või luuletasin, kui õpetaja seda läbi võttis. Mul on südametunnistus natuke must. Mitte sellepärast, et ma tundi ei jälginud. Sugugi mitte. Vaid sellepärast, et ma rääkisin emale, nagu oleksin ma õppinud koolis kaarti ja kompassi tundma. Ta ostis mulle siis toreda õlikompassi. Ja suurepärase kaardi selle mägirajooni kohta. Ma ütlesin talle, et ma oskan nii kaarti kui kompassi kasutada. Et mitte talle pettumust valmistada. Jahah.

Läheb jahedaks. Niiske udu liibub nagu külm villane tekk mu ümber. Ei. See kujund ei ole kuigi hea. Ükski villane tekk ei ole ometi külm. Parem ma ütlen, nagu hall

hingus laiast maailmast. See on ju peaaegu luuleline. Alliteratsioon.

Ma proovin siiski ühes või teises suunas minema hakata. Et ei hakkaks külm. Võib-olla ma kohtan teisi inimesi. Inimesi, kes oskavad kaarti ja kompassi kasutada, kuid kellel ei ole neid kaasas. Siis nad võiksid minu omi laenata. Varem või hiljem peab ju midagi juhtuma. Ma pean kedagi kohtama, kes mu siit udukatlast välja viiks.

Ma ei saa ometi juba praegu surra! Keegi muidugi ei tea, see on tõsi. Kuid see oleks natuke liiga tobe. Isa ja ema oleksid kindlasti masenduses. Nende pärast ei tohi ma praegu surra. Ja see neetud sell Eirik. Ta laenas minult kolmkümmend krooni, kui ma viimati restoranis olin. Ma veavalt tunnen teda. Kuid ta tuli julgelt minu laua juurde ja klanis kolmekümmend krooni laenuks. Ta olevat rahakoti koju unustanud, ütles ta. Loomulikult ma laenasin talle. Aga kurat võtaks, missugune jultumus! Ja näinud ma teda pärast seda ka ei ole. Sellest on rohkem kui kolm päeva möödas, kui ta raha laenas. Õhtul enne seda, kui ma siia turismibaasi sõitsin.

Iseendast on huvitav mõelda, mis juhtub, kui ma nüüd surma saan. Kui ma ei jõua tagasi inimeste juurde. Mis saab minu asjadest? Televiisorist? Kellele see jääb? Isal ja emal on televiisor juba olemas. See peaks olema mõni mu sõpradest. Kuid ma ei ole ammu enam kedagi neist näinud. Nad on vist ülikoolis. Kõik eranditult. Ei, mu tubli ajalooõpetaja gümnaasiumist võiks selle saada. Tema ei ole tõenäoliselt endale veel televiisorit muretsenud. Ta oli pagana sõbralik. Mulle tundus, et tema mõistis mind. Mu auto võiks isa endale võtta. Tal on küll endal uhke auto olemas. Minu rahvaauto ei sobi just tema «Mercedesega» kokku. Kuid ta võib selle maha müüa. Rahvaauto eest on ju kerge head raha saada, isegi kui ta on pruugitud. Kuus-seitse tuhat saaks ta igal juhul mõnelt vanaauto-kaupmehelt. Eraostjalt paar tuhat rohkem. Kõige raskem oleks otsustada, kellele peaksid jääma mu postmargid. Kaheksa tuhat erinevat marki. Igal juhul mitte mõnele margiklubi liikmele. Need on nii neetult ahned. Ma pole kõiki neid kordi kokku lugenud, kus nad on püüdnud mind alt vedada. Õnneks olen ma küllalt terane, kui asi puutub postmarkidesse, nii et ma ei usu, et ma oleksin juba tüssata saanud. Ei, postmargid saab igatahes väike Per endale. Minu õepoeg. Loomulikult ei oska ta neid

praegu hinnata. Ta on ju alles viieaastane. Aga oodake paar aastat! Vaadake siis, kuidas ta oma kadunud onu ülistab, kes talle nii palju toredaid ja väärtuslikke postmarke kinkis!

Ma hakkan väsimust tundma. Terves kehas. Aga ma ei taha surra. Ehkki ma ka eriti ei karda. Ainult see tõmblus maos.

Kas see on . . . Jah, mägionn. Veider kokkusattumus. Või õigupoolest mitte. Siingi peaks ju mõningaid olema. Ma proovin sisse pääseda. Hea oleks puhata. Loodetavasti leidub seal natuke toidupoolist. Mul on kõht tühjaks läinud. Ma ei pannud seda enne tähelegi. Ma pole hommikust saadik söönud. Ja sellest on ligi kümme tundi möödas. Uks on loomulikult lukus. Liiga optimistlik ei maksa ka olla. Kõik aknad on kinni. Ma olen kõiki vähemalt kolm korda katsunud. Jääb järele veel üks vahend. Aken katki lüüa. See ei ole ju keelatud, kui inimene on hädas. Ja mina olen praegu ülimal määral hädas. Tore, et akendel ei ole luuke ees. Enamikul mägionnidest minu teada on. Sel juhul pääseksin ma vaevalt sisse. Ma ei ole sissemurdmiste alal asjatundja. Kõige targem on köögiaken puruks lüüa. Siis ei tule külma tuppa. Ma näen, et toa ja köögi vahel on uks. Ma kasutan seda puuhalgu akna sisselöömiseks. Hästi läks. Nüüd on vaja haagid lahti teha. Üks käib natuke tihkelt. Korras. Õnneks on aken madal. Sisse ronida on lihtne. Mugav väike tuba. Nüüd tahan ma istuda ja puhata. Ei. Enne tahan ma natuke süüa. Köök. Siin on pagana külm. See tuleb muidugi sisselöödud aknast. Toiduga paistavad siin lood kehvad olevat. Tühjad sahtlid. Aga siin kapis on midagi. Kaks pakki küpsiseid. Konservkotletid. Üks purk virsikuid. Kotletid saadan ma kuradile. Need on liiga külmad. Pealegi ei maitse mulle kotletid ilma kartulite ja kastmeta. Aga küpsised on head. Ja virsikud on ju oivalised. Ma söön kõik ära. Ma olen tegelikult väga näljane. Kui prooviks siiski ka kotlette? Ei. Need võivad natuke oodata. Võib ju juhtuda, et ma jään siia kauemaks. Nüüd tahan ma pisut magada. Ilus diivan on toas. Hea on sulgeda silmad ja teada, et sa oled päästetud ja et sul on hea ja õdus olla ja et väljas on külm ja vastik. Ma olen väga väsinud.

Mis see oli? Midagi löödi puruks. Ma vist magasin. Mulle langes klaasikilde kaela. See oli toaaken. Kes seal lõhub?

Hallo! Väljas seisab kaks meest. Ma teen ukse lahti. See on snepris.

«Tulge sisse!»

Nad on pikakasvulised ja noored.

«Arvasime, et onn on tühi. Me maksame ruudu välja,» ütleb üks neist.

«See ei ole minu maja.» Ma olen juba täiesti ärkvel ja saan aru, kui hirmus juhmilt nad käitusid. «Kuid miks te ei tulnud selle akna kaudu, mille mina puruks lõin. Köögiakna kaudu siin tagaseinas.»

Nad vaatavad teineteisele otsa.

«Oli pime ja me olime väsinud,» ütleb teine.

«Pealegi me arvasime, et maja on tühi,» lisab esimene.

«Ei tule arvata, vaid teada!» Nüüd olen ma tige. Mind ju ehmatati üles keset imeilusat unenägu ühest tüdrukust. Pealegi ei talu ma inimesi, kes käituvad nagu elajad.

Need kaks võtavad istet.

«Kas siin söögipoolist on? Me pole hommikust saadik süüa saanud.»

«Köögis on purk kotlette,» ütlen ma järsult. «No on aga mõlemad parajad mühakad! Kas te olete maalt või?»

Üks neist läheb näost tulipunaseks. Teine vahib majas ringi. Kumbki ei vasta. Punastaja läheb kööki. Seal kopsitakse ja taotakse. Ta tuleb meie juurde tagasi. Purk on avatud. Nad jagavad sisu omavahel. Kui peaaegu kõik on otsas, küsivad nad, kas mina ka tahan. Ma raputan pead. Tükk aega istume sõnagi lausumata.

«Kas siin mõnda kaarti või kompassi ei ole?» küsib järsku see, kes punastas ja on pealtnäha hakkajam.

«Mul on.»

«Suurepärane. Ma olen nimelt üsna hea orienteeruja. Peaksin leidma tee turismibaasi. Udu hakkab ka juba hajuma. Sa elad samuti selles baasis?»

Ma noogutan.

«Meie saabusime sinna eile õhtul hilja. Nägime veel su sabaotsa vilksatamas, kui sa hommikul kadusid. Asusime kohe pärast sind teele.»

Ma ei vasta. Olen tusane. Mul oli siin nii hea olla. Siis tulid need juhmid kobakäpad ja kiskusid peaaegu terve maja maha. Kujuta ette, lõhkuda aken, ilma et enne teisi aknaid järele vaataks! Läbi ja lõhki idiootlik.

Ma otsin kaardi ja kompassi välja ja annan orienteerujale. Ta uurib kaua kaarti.

Väljas sulab öö märkamatult hommikuks ja peagi on valge. Orienteerumistegelane tõuseb püsti.

«Noh, lähme siis,» ütleb ta ja vaatab meile otsa.

«Teie võite minna. Mina ei tule,» vastan ma.

Nad löövad kõhklema.

«Tule ikka!» ütleb teine.

«Ei,» vastan mina. «Idiootidega koos ma ei lähe. Ma ei ole teie peale kindel. Leidsin selle onni enne teid üles. Varem või hiljem leian ka tee alla inimeste juurde. Üksinda.»

Nad lähevad sõnagi lausumata.

Ma ei ole enam väsinud. Ma kolan majas ringi. Tore väike hütt. Selle omanik on võib-olla mõni rahamees. Mõni niisugune, kes teenib sama palju kui minu isa. Seintel ripuvad loomi, linde ja inimesi kujutavad maalid. Ma armastan üle kõige naturalismi. Väike raamaturiiul on täis westerneid ja «Det Beste» numbreid. Peale diivani on toas veel kaks tugitooli ja kaks viini tooli. Ühes kapikeses paistab olevat patakas nädalalehti.

Ma tunnen, et mul on kõht jälle tühi. Võib-olla on köögis veel süüa. Ma tuhnin kõik kapid ja laekad läbi. Ma ei leia enam toidukübetki. Kuid ühe kapi tagumisest nurgast leian ma pudeli. «Aalborgi viin», seisab sildil. Võtan selle tuppa kaasa. Lähen kööki tagasi ja otsin puhta klaasi. Siis istun toas ühte neist mõnusatest toolidest.

Algul ei maitse see sugugi. Vähehaaval läheb paremaks. Ma tunnen, et olen löögivormis. Kogu keha valdab imemeeldiv õõtsumine. Mõtted muutuvad selgeteks, teravateks piltideks, mis valguvad kiiresti laiali nagu peegelpilt vette visatud kivi puhul. Kurb on olla praegu üksinda. Sellest pudelist võiks veel vähemalt üks inimene purju jääda. Siin aga istun mina ihuüksi ja joon ja mõtlen ja joon ja sulen silmad ja näen.

Õpetaja küsib meilt teist käsku. Oskar tõuseb. Ei oska. Istub. Helge samuti. Finn samuti. Mina tõusen. Vuristan selle maha. Õpetaja naeratab ja kiidab mind. Ma istun. Ellinor tõuseb. Ei oska. Istub. Karen samuti. Jan samuti. Õpetaja pilk kalgistub ja ta nähvab klassile tigedaid sõnu. Siis vaatab ta mulle otsa, ja ta pilk maheneb, ta naeratab peaaegu tabamatult. Üksnes mulle. Ma löön silmad maha ja mul on hirm, sest mind ümbritsevad vaenlased.

Ma lähen kinno ja näen mõningaid oma klassi poisse ja tüdrukuid turuplatsil. Ma põikan ühte kõrvaltänavasse. Nad ei pane mind tähele. Poisid edvistavad mootorrattastega, ja tüdrukud lõkerdavad ja on lõbusad ja hoiavad peenikeste tütarlapsekätega poiste ümbert kinni ja nende juuksed lehvivad, kui mootorrattad kiirust lisades mööda teed minema kihutavad. Ma olen kuueteistkümneaastane, ja mul ei ole mootorratast ega juhiluba, ja mul on iseendast hale meel, ent mul on üks saladus, mis paneb neid kunagi hiljem minu poole üles vaatama. Minust saab suur luuletaja.

Ma saan postiga helepunase sedeli ja jooksen postkontorisse. Mulle antakse suur paks ümbrik ja ma tean, see on «ei». Kahjuks, kuid nii see on. Või ehk siiski? Ma jooksen koju, üles oma tuppa, ja rebin ümbriku lahti. Väike kollane kiri on juurde lisatud. Seal seisab, et kõik on halb ja ebaküps ja ülepeakaela kirjutatud, ning et selle järgi otsustades teeksin ma kõige targemini, kui ma enam luuletamisega aega ei raiskaks.

Issand jumal, seda sentimentaalsust küll, kui ma purjus olen! Sellest pole kasu. Ma pean sellest vabanema. Riiulil paari raamatu taga silman väikest tagasihoidliku välimusega transistorraadiot. Ma lülitan selle sisse. Otsin mööda skaalat, leian hea tantsumuusika. Muusika hakkab minus helendama ja ma laulan, löön takti, tantsin ja olen õnnelik. Kuid ma ei ole vormis ja väsin ära. Ma tahan veel natuke magada.

Koputatakse.

Ma tõusen ja tunnen, et mul on püstiseismisega raskusi. Ma keeran ukse lahti.

Need on needsamad, kes ennegi.

«Turismibaas on ainult poole tunni tee kaugusel otse põhja suunas,» ütleb orienteerumistegelane. «Hakka kohe tulema! Sul on vanemad külas ja ootavad sind seal all. Nad saabusid eile õhtul ning on sinu pärast kaunis hirmul.»

«Hüva,» ütlen ma ja lähen nendega kaasa.

«Kelle maja see on?» küsin ma naerdes, kui me sealt lahkume.

Nad ei vasta.

Ma kõmbin turismibaasi poole, sellal kui alkohol mässab mu kehas.

Must naer

Frank Vorme oli matusebüroo ametnik. Ta tegi oma tööd väga püüdlikult. Ent tal oli üks halb harjumus, mistõttu juhataja murdis juba ammu pead, kuidas Vormest lahti saada. Asi oli selles, et Vormel esines raskusi tõsiseksjäämisega olukorras, kus see oli absoluutselt nõutav. Kui leinajad tulid oma isa, ema, õe, venna, poja või tütre muldasängitamist korraldama, oli büroo hea nime seisukohalt väga tähtis, et ametnikud kohtleksid külastajaid taktitundeliselt. Kaastunne, ilma et see muutuks pealetükkivaks. Praktiline abivalmidus klientide suhtes, kes sageli olid suure leina tõttu kaotanud praktilise meele. Tõsidus. See oli juhataja arvates kõige olulisem. Ei mingit sentimentaalsust. Ei mingit lohutavat reipust. Kuid tõsidus. Sõbralik tõsidus.

Vorme sai esialgu kenasti hakkama. Ta käitus klientidega täiesti eeskujulikult. Kuid teised kuulsid ägedaid nuukseid tema kabinetist, niipea kui klient oli ruumist lahkunud. Algul arvasid nad, et ta nutab. Selles polnud midagi ebatavalist, et alatine murest murtud inimeste nägemine läks büroo ametnikele südamesse. Juhtus ka, et kliendid rääkisid kadunukesest. Näis, et mõnel oli küllastamatu vajadus jutustada täiesti kõrvalistele inimestele üksikasjaliselt, kuidas saabus surm ja kuidas nad ise omakse lahkumise üle elasid. Algul võis see ametnikele väga tugevat mõju avaldada. Kuid Vorme ei nutnud.

Juhataja astus Vorme juurde sisse kohe ühel esimesel korral, kui ta kuulis tema kabinetist nuuksumist. Tahtis talle selgitada, et küllap ta harjub peagi päev päeva kõrval enda ümber muret nägema. Et paari nädala pärast on ta täiesti aklimatiseerunud. Ent Vorme naeris. Ta istus oma pöördtoolis ja möirgas-nuuksus-hirnus naerda. Näost lausa tulipunane, sest ta püüdis juhatajat märgates naermist järele jätta. Juhataja mõtles esialgu, et viimane

klient on Vormet sedavõrd vapustanud, et mees on hüsteerikas.

«Rahunege ometi, härra Vorme! Te harjute ära. Ärge võtke seda nii südamesse!»

«Südamesse?» möirgas Vorme. «Aga issand jumal! Oi-oi-oi-oi! Te oleksite pidanud kuulma, mis ta ütles.»

«Kes?»

«See viimane klient. Ta ütles: Jajah, nüüd olen ma ihuüksi siin maailmas. Nüüd, kus mu mees on lahkunud.»

«Ja mis siis?»

«Aga kas see pole naljakas?» Vorme purskas uue naerulagina juhatajale näkku. Ta ahmis mitu korda õhku ja sai lõpuks naerupahvatuste vahel hääle jälle tagasi.

«Mõtleks! Ta ütles, et ta on ihuüksi siin maailmas. Sa armas aeg, sa armas aeg! Kui meid on veel ometi kolm miljardit alles! Kas see pole naljakas?»

«Mis te nüüd! Ta kasutas niisugust kõnekäändu. Te ei öelnud seda ometi temale? Et kolm miljardit inimest on veel alles?»

«Ei. Mul oli rohkem kui küllalt tegemist, et naeru tagasi hoida. Mul läks see korda, kuni ma siia jõudsin. Siis jäin mõtlema sellele klassikalisele lausele: Nüüd, kus mu mees on lahkunud. Fantastiline! Nüüd, kus mu mees on lahkunud.» Vormet valdas uus naeruhoog ja ta polnud võimeline enam edasi rääkima. Ta puhkis abitult juhataja poole, et enesevalitsust tagasi saada.

«Aga mis selles lauses siis nii naljakat on? Minu meelest on see kibe ja kurb, resignatsioonist küllastunud lause, mis annab tunnistust rusuvast abitusest selles hirmsas olukorras. Minu meelest on imelik, peaaegu haiglane teist seda naerda, härra Vorme.»

«Aga kuulge ometi,» puhkis Vorme. Tal läks korda naeru tagasi hoida. «Inimene, kes on surnud, ei saa ometi lahkuda. Ta ei saa ju ennast liigutadagi. Ainult elavad inimesed kõnnivad. Tundub lausa, et sa näed teda enda ees, surnut, kes lahkub! Fantastiline, fantastiline!»

«See on ju ainult niisugune uuema aja kõnekäänd, härra Vorme. Te ei saa ometi kõike, mida inimesed ütlevad, nii sõna-sõnalt võtta.»

«Aga see on nii naljakas!»

«Rumalus! Võtke end kokku, mees! Pidage meeles, et siin tuleb nii vähe naerda, kui saab, juhul kui me tahame kliente säilitada. See on matusebüroo. Siia tuleb iga päev

inimesi, kes on kaotanud omaksed. Siis ei sobi irvitades ringi käia.»

«Ma püüan järele jätta.»

«Te peate jätma.»

«Hea küll.»

Matusebüroo juhataja läks oma kabinetti tagasi. Ta kaalus, nagu öeldud, kas panna Vormele sulg sappa, aga noormees meeldis talle ka. Ta oli kuidagi värske ja vahetu. Pealegi oli ta äsja abiellunud ning tal võis olla raskusi uue koha leidmisega. Tööturg ei soosinud just eriti nii madala haridusega inimesi nagu Vorme. Seepärast otsustas juhataja paigutada Vorme ühte vastuvõturuumist kaugemal asuvasse kabinetti. Seal võis ta arvepidamisega tegelda ja muud selletaolist teha. Nii ei olnud tal klientidega kokkupuuteid. See oleks võinud põhjustada skandaali, mõistis juhataja.

Möödusid päevad. Möödusid aastad. Vorme istus oma kabinetis, pidas arveid ja naeris. Ta häiris teisi ametnikke. Aeg-ajalt võis tõesti kuulda naeru, küll väga nõrgalt, kuid see kostis vastuvõturuumigi. Mitmed ametnikud käisid juhatajale Vorme peale kaebamas. Nad ütlesid, et see kauge naer mõjub klientidele sageli vapustavalt. Mõni tegi ettepaneku, mitte küll otseselt, kuid selgelt mõista andes, et Vormele tuleks sulg sappa panna. Juhatajale aga Vorme meeldis. Ta ei osanud seletada, miks. Siis ühel päeval kutsus ta paar töömeest ja laskis Vorme kabineti helikindlaks isoleerida. Pärast seda ei kuulnud teised enam kunagi Vorme naeru.

Ühel päeval astus juhataja Vorme kabinetti. Ta tahtis rääkida üht nalja, mis oli tema meelest väga vaimukas.

Vorme naeris vaikselt, kui juhataja sisse astus.

«Kuulake, šeff! Kuulake, mida nad tahavad sellele hauakivile graveerida: Kõrge oli elus sinu püüd, leinas sügavas pead langetame nüüd.»

«Noh, ja mis siis?»

«Kas see pole naljakas?»

«Ei ole.»

«Ei ole?»

«Ei ole.»

«Minu meelest küll on. Ma ei saa aru, mida need sõnad tähendavad. Sügav lein. Vaene koolnu.»

«Nüüd te teete pisut liiga sünget nalja, härra Vorme.»

«Mina sünget? Oi-oi, mees! Tundub lausa, et sa näed

neid oma silme ees. Selle koolnu sugulasi. Kuidas nad püüavad leinata meest nii sügavalt kui vähegi võimalik. Kuidas pead langevad ettepoole, et jõuda ettenähtud sügavuseni. Ikka rohkem ja rohkem ettepoole. Ikka sügavamale ja sügavamale. Kas see pole naljakas?»

«Ei ole. Jätke need rumalused!»

«Rumalused? Ma ei mõista teid.»

«Kas te ei tahaks üht nalja kuulda?»

«Hea meelega.»

«Teate, kuidas uut seelikumoodi kutsutakse?»

«Ei.»

«Pilukatikuks. He-he-he!»

«Pilukatikuks? Aga kas see pole mitte üks fotoaparaadi osa?»

Siis lahkus juhataja.

Möödus palju aastaid. Ühel päeval suri Vorme vanem poeg. Vorme käitus matustel skandaalselt. Kui pastor jutlust pidas, hakkas ta naerma. Ta viidi ära, ja naine saatis ta psühhiaatri juurde. Tegelikult ei olnudki skandaal teab kui suur. Tema naeru seletati sellega, et suure leina tõttu kaotas ta täielikult võime oma lihaseid valitseda. Nii et nutulihaste asemel lülitusid sisse naerulihased. Niimoodi seletas psühhiaater juhtumit. Mitte midagi ebatavalist, ütles ta.

Kuid Vorme ei pidanud psühhiaatri seletust millekski. Ta naeris endiselt vales kohas. Ja inimesed hakkasid arvama, et ta on hull. Ta saadeti uuesti psühhiaatri juurde. Kuid psühhiaater leidis, et ta on täiesti normaalne. Isegi ta naine oli pettunud.

Ja päevad möödusid. Ja aastad möödusid.

Ühel päeval, kui juhataja astus Vorme kabinetti, lamas Vorme põrandal. Ta oli näost lumivalge ja näis magavat. Kutsuti arst, kes konstateeris teadvusetust. Ta viidi haiglasse ja tema naine ja juhataja valvasid päevade kaupa ta voodi ääres. Juhataja pidi endale tunnistama: ta oli tõepoolest seda Vormet armastama hakanud. Mees oli töötanud juba aastaid matusebüroos. Sellal kui teised olid ühtejärge lahkunud ja uued olid tulnud ja olnud seal paar aastat ja lahkunud ja jälle olid tulnud uued ja olnud seal paar aastat ja lahkunud, oli Vorme töötanud büroos vahetpidamata. Ja ta oli arveosakonnas korralikku tööd teinud.

Kolmandal päeval tuli Vorme meelemärkusele. Ta oli

väga nõrk, kuid suutis korraks naerma turtsatada, enne kui ta uuesti uinus.

Tõsisel ilmel kutsus arst naise ja juhataja oma kabinetti ja ütles, et kahjuks ei ole Vormet enam kauaks. Võib-olla tuleb ta kord veel teadvusele, enne kui sureb.

Tema naine ja juhataja istusid voodiserval ja vaatasid üksisilmi lahkujat enda ees. Naine nuuksus lakkamatult ja juhataja mõtles, et ka tema nuuksuks, kui ta oleks naine. Kuid mehed, nagu teada, ei nuuksu.

Äkitselt avas Vorme silmad. Arst helistas pastorile.

Vorme vaatas segaduses ringi. Siis jumestus ta nägu.

«Tere, naine!» ütles ta.

Naine haaras ta käest ja nuuksatas paar korda kõvasti.

«Tere, šeff!» ütles Vorme.

Juhataja haaras ta teise käe ja noogutas tõsiselt.

Siis hakkas Vorme naerma.

«Naljakas, šeff! Kutsuge fotograaf siia! Sellest saaks igatahes kena reklaam teie büroole.» Ta hääl oli pisut nõrgem kui tavaliselt, muidu aga nagu ikka. «Oo, jumal hoidku! Omaksed jätavad hüvasti. Ilus pealkiri? Kuid ärge olge ometi nii rusutud näoga! See on ju naljakas. Kas mu naine saab teie juures hinnaalandust, ülemus?»

«Tasuta,» ütles juhataja ja vaatas kõrvale.

«Kas kuulsid, naine! Tasub ära, kui su mees on matusebüroo ametnik. Ha-ha-ha-ha! Mis me siis hauakivile kirjutame? «Kõrgele kajas ta naer ja sügaval puhkab ta nüüd.» See on priima. Oled nõus, naine?»

Naine naeratas põgusalt läbi pisarate. Siis hakkas ta ulguma.

«Ei, ei, on aga naljakas! Ole siin justkui hinge heitmas. Hähh? Ma mõtlen endamisi, kas Peetrusel peaks olema huumorimeelt. Kui ei ole, siis ei taha ma seal üleval olla. Tõsijutt. Ei, nüüd ma naeran end surnuks. Mõtle, kui ma põrun harfimängus läbi! Siis tuleb mul pealtkuulamisega leppida. Naljakas, mis? Ma usun, ma naeran end surnuks. Ma kükitan harfimängijate pundi ees ja muudkui kuulan. Loodetavasti on teistel kuulajatel huumorimeelt. Siis võib-olla naerame end seal üleval surnuks. Ja tuleme jälle maa peale tagasi.»

Pastor astus sisse. Pikk. Maneerlik. Tõsine. Kaelaside valge ja äsjapestud. Piibel ja lauluraamat käes.

Vorme nägi pastorit.

Siis naeris ta end surnuks.

Puu

Me olime Leifiga metsas. Läksime mööda rada. Mina ees, Leif kaks meetrit tagapool. Me tahtsime ühe puu maha saagida. Leif oli nimelt sünnipäevaks toreda sae saanud. Tõelise täiskasvanute sae. See oli umbes kolmveerand meetrit pikk, käepidet arvestamata. Sae oli kinkinud isa. Isa oli öelnud, et ta võib kasutada seda mitmeks otstarbeks. Esmajoones puude saagimiseks. Leifile meeldis kangesti puid saagida. Ja selle üle oli isal hea meel. Nii pääses tema kodus sellest tööst. Enne kui Leif sai sae, oli puude saagimine neil suureks probleemiks. Vana saag oli niihästi kõver kui ka nüri. Nii et sellega saagimine võttis ilmatu hulga aega. Ja saelehe köveruse tõttu nõudis ühe halu läbisaagimine tohutut pingutust. Leifi isa oli kunagi mänginud hästi saepilli, igatahes nii ta ise rääkis. Aga kui ta proovis Leifi uuel sael mängida, ei tulnud sellest suurt midagi välja. Küll hakkab minema, kinnitas ta. Ta peab ainult natuke treenima, et seda uuesti kätte saada. Nii otsustati, et esialgu treenib Leifi isa end välja, värskendab tehnikat, nagu ta ütles, ja pärast õpetab ka Leifi saepilli mängima. Imeilus kõla, kinnitas isa. Peaaegu nagu havai muusika.

Niisiis olime metsas, Leif ja mina. Oli hommikupoolik, sest see oli ainus aeg päeva jooksul, kus Leif sai saagi kasutada. Pealelõunati ja õhtuti harjutas Leifi isa, nii et siis ei tulnud meil saagimisest midagi välja. Isa ei paistnud just mängus erilisi edusamme tegevat, aga küllap see tal minema hakkab, ütles ta. Peaaegu sama hästi kui enne. Varsti on käes. Seda on ta nüüd juba üle nädala öelnud. Leif ei olnud saepillist eriti huvitatud. Saagi tuleb kasutada saagimiseks, õigustas ta end. Ta ütles seda aga ainult mulle. Polnud mõtet isa solvata.

Saagi tuleb kasutada saagimiseks. Seepärast olime siis sel hommikupoolikul metsas. Me otsisime sobivat puud.

«See,» ütlesin mina ja osutasin ühele jämedale kuusele.

«Liiga jäme,» arvas Leif.

«Ei, miks sa seda arvad?» küsisin mina.

Leif läks puu juurde ja tegi mulle selgeks. Nüüd nägin ka mina. Saeleht oli puutüve jämedusega võrreldes liiga lühike. Niisiis oli Leifil seekord õigus. Tal olid ju minust suuremad kogemused saagimises ja kõiges muus. Me läksime edasi.

«See,» ütles Leif.

«Ei, liiga peenike,» ütlesin mina.

«Liiga peenike? Miks?»

«Me peame ometi saagi korralikult proovima. Vaatama, milleks ta kõlbab. Igasugune saag saab niisugusest peenikesest puust jagu. Isegi vineerisaag,» ütlesin ma ja naersin.

Leif noogutas ja nõustus. Me läksime edasi. Me uurisime mitut puud mahasaagimise seisukohalt. Lõpuks leidsime ühe, mis oli meie arust tipp-topp. Läbimõõt võis olla nii 40 sentimeetri ümber. Kuusk muidugi.

Leif hakkas saagima. Kümne minuti pärast palus ta, et ma teda natukeseks ajaks välja vahetaksin. Ma vahetasin ta välja, ja mu käsi väsis kohe ära. Ja selg hakkas valutama. Ja nahk leemendas higist. Kuid ma ei tahtnud Leifist halvem olla, ja nii saagisin ka mina umbes kümme minutit, enne kui ma palusin Leifi, et ta mind välja vahetaks. Niimoodi tegime kogu aeg.

Tunni aja pärast oli saevagu nii sügav, et oli raske saagida. Leifi arvates tuli see sellest, et puu raskus pressis saele peale, nii et see osa saelehest, mis asus hammaste taga, oli ülevalt tuleva surve all, mida oli ikka raskem lihaste jõul ületada, kuna see mõjus risti ülevalt tulevale jõule, puu raskusele. Seepärast pidi see, kes ei saaginud, lükkama puud kõigest jõust selles suunas, milles teine saagis. See oli küllalt väsitav, nii et nüüd tegime aeg-ajalt mõlemad korraga puhkepause.

Umbes kahe tunni pärast oli veel ainult paar sentimeetrit puudu, et tüvi oleks läbi saetud.

«Nüüd lükkame ümber,» ütles Leif.

«Kuidas? Mis suunas?» küsisin mina. Minu meelest oli see keeruline probleem. «Kas saevao poole või teisele poole?»

«Teisele poole loomulikult,» ütles Leif.

Olin nõus, ehkki ma ei taibanud, miks see peaks nii loomulik olema.

Me tõukasime mõlemad korraga. Väljasirutatud käed

vastu tüve. Kõigest jõust. Ja kuusk hakkas langema. Aegamisi.

«Tule siia! Pressi peale, poiss!» Leifi käsk kõlas peaaegu nagu täiskasvanud metsatöölise oma.

Ja ma pressisin peale, nii et silme ees tantsisid kollased valguspärlid.

Ja puu sai kiirust juurde. Ta kaldus ikka kiiremini ja kiiremini ja Leif haaras mul käest kinni ja me jooksime üheksakümnekraadise nurga all langemissuunast eemale.

«Kui me oleksime tahapoole jooksnud, vastupidi puu langemise suunale, oleks tüvi võinud kännu peal libiseda, tahapoole paiskuda ja meid surnuks lüüa,» ütles Leif tõsiselt, kui me vaatasime puud, mis lamas teiste tüvede vahel maas.

Me mängisime natuke aega langetatud puu okste vahel, korjasime käbisid ja loopisime teineteist, naersime, ja meil oli lõbus.

Siis tuli Leif minu juurde. Ta oli tõsine. Ta hammustas huulde ja vaatas mulle otsa.

«Me oleme kurjategijad,» ütles ta.

Ma naersin.

«Siin ei ole midagi naerda. Me hävitasime ühe puu riigimetsas. Saagisime maha. See on keelatud. Mulle ei meeldi keelatud asju teha.»

«Mulle ka mitte.»

«Mis me teeme, et seda jälle heaks teha?»

«Tjaa, kui õige üles tunnistada?»

«Kellele, lollpea?»

«Eks ikka riigile, kellele puu kuulub,» ütlesin mina. «Ministeeriumile, kes tegeleb niisuguste asjadega nagu puud. Kas see ei ole mitte põllumajandus-, metsandus- ja kalandusministeerium?»

«Sa polegi nii rumal,» ütles Leif ja vaatas mulle mõtliku pilgul otsa. «Sina lähed.»

Hüva, mõtlesin ma. Miks mitte? See on Leifi saag. Nii et peasüü langeb ikkagi temale.

«Mine siitkaudu,» näitas Leif. Ta osutas samas suunas, kuhu puu oli langenud. «Kui ma õigesti mäletan, siis ei peaks maantee kaugel olema. Seal peatad bussi, sõidad linna, lähed ministeeriumi ja tunnistad üles.»

Ma noogutasin ja läksin.

Mul vedas. Otse meie langetatud puu ladva tagant algas

vankritee, ja kui ma olin seda umbes viis minutit käinud, olin ma korraga maanteel väljas.

Kahekümne minuti pärast tuli buss ja ma tõstsin käe. Buss peatus ja ma hüppasin sisse. Ma maksin 60 ööri ja buss sõitis kakskümmend viis minutit, kuni jõudis kõigile tuntud ministeeriumihoone ette. Ma tõmbasin istmete kohal olevat nööri, juhi kohal süttis «STOPP», ta peatas bussi ja ma hüppasin maha.

Ma läksin ministeeriumihoonesse ja nägin üht luuki, mille taga istus naine. Ma rääkisin, milles asi on, ja ta helistas telefoniga.

«Ma saadan ta üles,» ütles naine ja pani toru ära. «Mine üles šefi ehk, nagu teda kutsutakse, riiginõuniku juurde.»

Keegi noormees seisis järsku mu kõrval.

«Tule kaasa!» ütles ta.

Ta juhatas mu lifti, vajutas ühele nupule ja me hakkasime tõusma. Maru, mõtlesin ma. Lift jäi seisma, noormees avas ukse ja me väljusime. Ta läks minu ees mööda koridori, peatus ühe ukse ees ja koputas.

«Sisse!» See oli naisehääl.

Ta avas ukse ja ütles naisele, et ma tahan riiginõunikuga rääkida.

«Silmapilk,» ütles naine, kes istus pabereid täiskuhjatud kirjutuslaua taga.

Noormees lahkus.

Naine naeratas mulle ja koputas uksele, mis asus otse selle ukse vastas, kust mina olin sisse tulnud.

«Sisse!» See oli mehehääl.

Naine rääkis, kes ma olen, ja ma kuulsin üht häält ütlevat, et tulgu ma sisse. Naine hoidis mulle ust lahti, kui ma teise ruumi astusin. Siis kuulsin, et uks suleti mu järel.

Me teretasime riiginõunikuga kättpidi, enne kui ta mulle oma massiivse kirjutuslaua ees istet pakkus. Ma rääkisin, mida me Leifiga olime korda saatnud.

«See ei ole päris ilus tegu,» ütles riiginõunik, kui ma olin kõik ära rääkinud. «Niisugune puu maksab palju raha.» Ta kortsutas otsaesist, nii et silmakulmud peaaegu ühinesid. «Aga proovige!»

«Mida me peame proovima?» küsisin mina.

«Kaevake maasse auk ja pange puu sinna sisse! Vahest kasvab puutüvele uus juur.»

«Naljakas,» ütlesin mina.

«Jah. Kuid mitte ebatõenäoline. Proovige! Muidu peate igatahes puu välja maksma, ja see on üsna kallis.»

«Me proovime,» ütlesin mina, ja ta sirutas mulle käe ja osutas uksele, öeldes ise, et ta hindab minu ausat ülestunnistust.

Ma läksin uksest välja ruumi, kus istus naine, ütlesin talle nägemiseni, läksin teisest uksest välja, otsisin hetk aega koridoris lifti, kuid leidsin, et ma ei oska niikuinii sellega ringi käia, läksin trepist alla, noogutasin daamile luugi taga, ütlesin nägemiseni ja läksin peauksest välja.

Siis sõitsin ma bussiga Leifi juurde tagasi.

Leif istus puutüvel. Ta saagis parajasti üht oksa.

«Jäta järele,» ütlesin ma ja rääkisin, mida riiginõunik oli soovitanud. Õnneks oli Leif enne minu tulekut ainult paar oksa maha saaginud, nii et puu oli veel küllalt kõlblik.

«Aga kuidas me puu auku saame?» küsis Leif.

Sellele ma polnud mõelnud.

«Kraanaga loomulikult,» ütles Leif.

«Tubli, Leif,» ütlesin mina.

Me otsustasime, et Leif jookseb koju labida järele ja helistab ühtlasi kraana välja. Ma seletasin Leifile, kuidas ta peaks kraanajuhile juhatama teed puu juurde. Ta saab ju sõita mööda vankriteed nii-öelda päris puuni välja.

Leif jooksis koju.

Mina heitsin pikali maha ja mõtlesin, et nüüd oleme end sellesse loosse sisse mässinud, aga võib-olla suudame end sellest ka välja mässida. Kõige tähtsam oleks maksmisest pääseda. Kui puu ära kuivab, peame arvatavasti tasuma mitusada krooni. Ja selleks pole meil mingit võimalust. Ülearu raha pole ei Leifi ega minu vanematel.

Ma lebasin natuke aega ja mõtlesin nende probleemide üle. Äkki nägin ma, et meie puu seisis augus täiesti püsti, ja mul oli hea meel ja ma tundsin kergendust, kuni selle okkad hakkasid pudenema. Nad läksid ikka pruunimaks ja pruunimaks ja pudenesid ikka kiiremini ja kiiremini, ning puu jäi ikka paljamaks ja paljamaks. Minu meelest oli see kohutav, ja ma ärkasin.

Leif seisis mu kohal ja puistas mulle sammalt näkku.

«Üles, poiss! Me peame kaevama. Kraana tuleb tunni aja pärast.»

Ma tõusin. Me otsustasime kaevata augu päris kännu lähedale. Ma mõtlesin, et puu vanad juured võiksid siis

mingil moel uuesti tüvega ühineda, kuid Leifile ma seda ei öelnud.

Ma hakkasin kaevama. Ülemist samblakihti oli raske läbi võtta, kuid ma tulin sellega toime. Pärast läks libedamini.

«Sina otsi jämedamaid oksi, mida me võiksime auku toppida, kui oleme puu püsti ajanud. Ma kaevan seni üksinda,» ütlesin ma.

Leif noogutas ja hakkas otsima.

Ja mina kaevasin ja kaevasin. Auk tuli ülevalt laiem ja läks altpoolt järjest kitsamaks. Ma olin sunnitud nii tegema, et jõuda piisava sügavuseni.

Ma kuulsin mootori undamist. Kraana, mõtlesin ma. Nägin, kuidas ta puude vahelt nähtavale ilmus. Ta peatus meie puu ladva kõrval.

Kraanajuht tuli minu juurde.

«See on ränk töö,» ütles ta. «Kahtlane, kas tuleb välja.»

«Auk on valmis,» ütlesin mina.

Leif pani mõned teibad ja oksad augu servale.

Kraanajuht läks tagasi kraana juurde ja sõitis sellega minu kaevatud auguni. Oli peaaegu kangelastegu ajada suur masin augu äärde. Kuid ta oli osav mees ja laveeris kraanaga toredasti puude vahel. Siis kinnitas ta mitu jämedat terastrossi meie puutüve ümber. Ta istus jälle kraanasse ja hakkas tõstma. Puutüvi kõikus ühelt küljelt teisele. Ta nihutas tüve otsa augu äärde. Siis tuli ta kraanast välja, pani puule uusi terastrosse ümber ja läks kraanasse tagasi. Ja puu kerkis, kraapis segi augu serva, vajus otsapidi sisse ja tõusis ikka rohkem püsti. Peagi seisis ta otse.

«Hoia nii!» hüüdis Leif.

Kraanajuht noogutas ja naeratas.

Meie hakkasime Leifi toodud teibaid ja oksi tüve kõrvale auku toppima. Me kasutasime üht jämedat teivast, et teisi teibaid ja oksi sisse taguda. Siis viskasime mulla ja sambla, mis ma olin välja kaevanud, tüve ümber ja tallasime kinni.

«Hästi, poisid, minge nüüd eemale!» hüüdis kraanajuht.

Me jooksime oma puust tükk maad eemale.

Kraanajuht laskis terastrossid lahti ja need langesid maha.

Puu kõikus natuke, kuid jäi seisma.

Kraanajuht tuli kraanast välja, korjas terastrossid üles ja näitas meile üht paberilipakat.

«Arve,» ütles ta. «Kolmsada krooni. Kes maksab?»

Me vaatasime Leifiga teineteisele otsa. Leif oli kaame. Mina olin kindlasti samuti kaame.

Siis meenus mulle.

«Saada arve ministeeriumile,» ütlesin ma. «See töö tehti ministeeriumile.»

Kraanajuht näis pisut kõhklevat. Ta palus meie nimesid ja aadresse, märkis kõik arveraamatu tagaküljele üles, ronis kraanasse, käivitas selle, manööverdas haruteele tagasi, lisas gaasi ja kadus.

«See on siis nüüd korras,» ütlesin mina.

«Ma tahan süüa,» ütles Leif.

«Mina ka.»

Me läksime Leifiga koju.

Me leppisime kokku, et vanematele ei räägi me midagi.

Kui ma koju jõudsin, sõin ma lõunat, tagusin poistega paar tundi jalgpalli, läksin tuppa ja vaatasin televiisorit, lugesin natuke raamatut Hardy poistest ja heitsin magama.

Järgmine päev oli veidi tuuline. Ma olin puu pärast mures. Kugistasin vaevalt mõne suutäie, enne kui jooksin metsa puud vaatama.

See oli ümber kukkunud. Teibad, oksad, muld ja sammal olid lahtise augu ümber segi paisatud.

Ma istusin augu kõrvale kännule ja nutsin.

Aga võib-olla unustab ministeerium kogu selle värgi? Nii et me pääseme maksmisest. Ma rahunesin pisut ja läksin koju.

Kui ma tuppa astusin, istus seal üks võõras daam. Ka ema oli toas ja ta näis olevat meeleheitel. Daam vaatas kulmu kortsutades minu poole.

«Meie, see tähendab ministeerium, saime ühelt kraanafirmalt arve. Selle peate igatahes teie välja maksma. Sina ja see Leif. Meie selle tasumist enda peale ei võta. Kummalgi tuleb maksta sada viiskümmend krooni.»

Ma tundsin, et kogu keha hakkas kerkima.

Kas sina poleks samuti minema jooksnud?

Mis minusse puutub, siis jooksen ma ikka veel.

Eilif ja Arvid

«Sa oled käpard!»

Seda ütles Eilif. Arvid võpatas äkki, tõmbus seesmiselt kuidagi kägarasse. Eilif ja Arvid ootasid autot, mis pidi neile järele tulema. Nad istusid tee ääres pingil, natuke maad linnast väljas. Pink asus kõrge ja sirge kuuse all. Ümberringi palju puid. Peamiselt kuuski. Paar kasepuhmast ja mõni äraeksinud mänd ka. Arvid istus päris pingi serval. Ta toetas lõua rusikas kätele.

«Käpard.» Eilif püüdis anda häälele elegantset irooniat. Ta ei olnud päris rahul. Arvid ei võpatanud seekord nii tugevasti. Ta vahtis otsekui äraolevalt väikest metsatukka. Siis köhatas ta hääle puhtaks. Hoovõtt alt maost viis klombi kurgust minema.

«Mis ma teinud olen?»

«Mitte midagi. Selles see sinu viga ongi. Sa pole kordagi kogu oma elu jooksul tõelist tööd teinud. Niisiis oled sa käpard, muud midagi. Parandamatu käpard.»

«Ma olen palju tööd teinud. Näiteks siin . . .»

«Sa pole kunagi . . .»

«Siin, mõni päev tagasi . . .»

«Pea suu! Sa võiksid vähemalt nii aus olla ja seda tunnistada.»

«Mis asja tunnistada?»

«Et sa oled käpard.»

«Aga ma ju ütlesin, et eile . . .»

«Pea suu! Sul pole isegi õigust minuga rääkida. Ainus asi, mida sa siin elus tõepoolest teinud oled, on õllejoomine. Imelik, et ühiskonnal on tahtmist sind toita. Vanasti, Arvid, oleksid sa alles päevi näinud. Siis oli üks Hitleri-nimeline mees. Tema gaasitas sinusuguseid mehi. Toppis nad ahju ja laskis gaasi sisse. Sihukesed nagu sina lämbusid tol ajal gaasiahjudes surnuks. Jahah, küll sa oleksid siis alles seda oma pagana õlut taga igatsenud. Ma olen

kuulnud, et gaas paneb kangesti janutama. Jah, see Hitler juba teadis, mis ta tegi.»

Arvid tagus pingi all jalaga vastu kivi. Kivi oli kõvasti kinni. Umbes kaks kolmandikku sellest oli maa sees. Arvid lõi mitu korda tugevasti. Kannaga. Nii et kingakand hakkas narmendama. Järsku pöördus ta ägedalt Eilifi poole.

«Miks sa siis mind üldse kaasa tahad võtta? Kui sa vaatad minu peale nii ülevalt alla.»

«Sain organisatsioonilt korralduse. Meil peab üks andetum mees ka kaasas olema. Keegi, kes teeb kogu musta töö.»

«Kuhu me õieti läheme, Eilif?»

«See pole sinu asi. Küll sa saad parajal ajal teada. Küll organisatsioon su tööle paneb.»

Arvid tõusis kähku, sülitas vihaselt enda ette ja hakkas kiirel sammul Eilifist ja pingist eemalduma. Eilif tõusis ja tormas talle järele. Arvid hakkas jooksma. Vahemaa nende vahel oli umbes kakskümmend meetrit. Kuid Arvid väsis peagi. Ta hakkas arutult ühest teeservast teise pendeldama ja ta huulte vahelt kostis haledat vilinat. Eilif lisas kiirust, tegi väikese spurdi, jõudis Arvidile järele ja haaras tal küünarvarrest kinni.

«Mis sul hakkas, Arvid? See on suur au, kui sind saadetakse organisatsiooni ülesannet täitma.

«Ma sülitan selle peale! Mulle ei meeldi käpard olla. Minu pärast käige kus kurat, kui tahate! Leidke mõni teine tola!»

«Ära võta seda niimoodi, Arvid! Tule tagasi, istu! Siis ma räägin sulle lähemalt meie ülesandest.»

Arvid sülitas veel kord vihaselt, ohkas raskelt, kuivatas higi, mis oli mööda otsmikku alla voolama hakanud, ja läks pingi juurde tagasi. Mõlemad istusid.

«Noh, räägi siis!»

«Põhiliselt peaks kogu see ülesanne sulle kontimööda olema, Arvid. Ma olen kindel, et see hakkab sulle meeldima. Pealegi on see rahateenimise ots. Päris kena õlleraha.»

«Milles kogu asi seisab?»

«Nojah, kuula siis! Kuuled või?»

«Jah, kirevase päralt!»

«Ära vannu! Organisatsioonile see ei meeldi.»

«Kirevase päralt ei ole vandumine.»

«Seda küll.»

«Räägi siis ometi!»

«Me peame ühe laiba kätte saama.»

«Laiba? Surnud inimese?»

«Täpselt. Organisatsioon võitleb, nagu sa muidugi tead, selle eest, et loodus oleks laibavaba. Programmis seisab ju, et inimeste hingerahu olgu meid innustav eesmärk. Sa saad kindlasti aru, et inimesed kaotaksid oma hingerahu, kui nad leiaksid pühapäevamatkal laiba. Seepärast võttis organisatsioon selle asja enda hooleks. Varsti tuleb veoauto. Kümme-viisteist inimest organisatsioonist. Pluss sina ja mina.»

«Aga kus see surnu on? See laip?»

«Seda me ei tea. See tähendab, täpselt ei tea. Me teame, et üks inimene jäi kadunuks kusagil siin linna lähistel, turistide hulgas populaarsetes grottides. Nii et kusagil grottis peab ta olema. Võib-olla mõnes väikeses kõrvalkäigus, mida seal on külluses. Või siis mõne madala veelombi põhjas. Sellises, mis on nii lupja täis, et näed ainult paari sentimeetri sügavusele, sest lubi teeb vee sogaseks. Veoauto tuleb ilmselt varsti.»

«Ma ei taha kaasa tulla.»

«Küsimus ei ole selles. Sa pead. Riik maksab kallist hinda, et sa võiksid elada, ehkki sa midagi ei tee.»

«Saatana silmamuna, ma teen ju! Alles ma värvisin siin terve maja üle. Iga päev kella kaheksast viieni. Üheksa päeva. Ja mõni päev enne seda jälle . . .»

«Jäta nüüd järele! See on ju niisugune töö, mida igaüks võib teha. See ei ole loov, ühiskonda ülesehitav töö. Ei. Riik on sinu vastu heatahtlik. Oleks Hitler olnud riigipea, siis poleks sinust kuigi palju järele jäänud. Sa, mees, oleksid välja näinud nagu gaasiballoon.»

Eilif hirnatas paar korda kõvasti.

«Ma ei tule kaasa. Keegi ei saa mind sundida.»

«Organisatsioon saab sind sundida. See on, nagu sa tead, riiklik organisatsioon. Ta tegutseb inimeste hingerahu heaks. Kõrvaldab kõik, mis võiks inimesi ärritada. Ja kõik riigi kodanikud peavad tahtma organisatsiooni heaks oma panust anda. Loomulikult teatava hüvituse eest. Me elame ju vabal maal. Organisatsioon tegutseb umbes samuti nagu relvastatud jõud vanasti. Ja hüvitus ei olnud siis nii soliidne kui nüüd. Nagu organisatsioon nüüd pakub, ma mõtlen.»

«Palju ma siis teenin?»
«Piisavalt — kahe kasti kange õlle raha.»
«Kahe?»
«Kahe kasti, mees.»
«Isegi siis, kui me teda ei leia?»
«Me leiame ta.»
«Aga kui me ei leia?»
«Meil on korraldus, et me ei tohi enne otsimist jätta, kui oleme leidnud. Aga küllap me leiame ta võrdlemisi kiiresti. Grott ei ole nii hirmus suur.»
Arvid näis nüüd rohkem nõus olevat. Ta tõmbas vasaku käega üle vasaku põse. Pilk oli soojem ja reipam. Huuled läikisid niiskelt. Kuid siis kortsutas ta otsmikku ja vahtis umbusklikult Eilifile näkku.
«Mis sa sellega tahtsid öelda, et ma olen käpard? Et mina pean tegema musta tööd?»
«Ära ole nii õrnakene, Arvid! Saa ometi aru, see oli nali!»
«Mida ma siis tegema pean?»
«Sulle on antud kõige tähtsam ülesanne. Sa pead minema laternaga kõige ees. Kogu aeg kõige ees. Tuhnima lompides ja mujal. Meie teised tuleme taga...»
«Ei, ma ei taha.»
«Ei taha? Miks?»
«Ma ei julge. See on vastik. Laip. Ma kardan laipa. Ma ei julge laipa puudutada. Las mõni teine läheb ees!»
«Aga sulle makstakse kahekordselt. Ma just ekstra palusin, et sina saaksid selle otsa. Nii et sa võiksid natuke õlleraha teenida.»
«See ei aita. Ma ei ole nõus.»
Eilifi silmad läigatasid külmalt. Ta põrnitses hetk aega kõrvalt Arvidi nägu.
«Hästi. Kuula nüüd! Organisatsioon tegutseb selleks, et kaitsta inimesi õudusttekitavate elamuste eest, nii et nad võiksid harmooniliselt ja õnnelikult elada. On selge?»
Arvid noogutas. Kohmetus ja ühtlasi kangekaelsus selles noogutuses. Ta püüdis vormida huuli karmiks ja otsustavaks. Eilif ei paistnud seda märkavat. Ta jätkas:
«Praegu peame ühe laiba kätte saama. Siis sa näed ise, et meid on raske kaitsta selle ärritava ja hingerahu rikkuva elamuse eest, mida on enamikule inimestest laibaga silm silma vastu seismine. Teadus on kindlaks teinud, et vähem andekatel inimestel on pealiskaudsem tundeelu kui

intelligentsetel inimestel. Organisatsioon otsustas niisiis küllalt loogiliselt, et üks, ütleme otse välja, üks rumal inimene peab võtma selle ülesande pearaskuse enda peale. See andetu inimene peab, valge lina käes, minema kõige ees. Kui ta leiab laiba, peab ta mässima selle linasse ja kutsuma kohale teised, andekamad. Need kannavad siis selle valgesse linasse mässitud laiba grotist välja. Valge mõjub väga rahustavalt, mõtle haiglatele, ja ainult rumal inimene näeb seega laipa. Nagu öeldud, on teadus kindlaks teinud, et see rikub ainult vähesel määral rumala inimese hingerahu, ja ainult lühikeseks ajaks, kuna intelligentset inimest võib see terveks eluks psüühiliselt kahjustada.»
Arvid hõõrus mehhaaniliselt silmi.
«Ära nuta, Arvid! Ära võta seda nii südamesse, et sina ei ole kõige terasemate hulgast! Kõik ei saa olla ühtemoodi terased. Ka sinul on kindlasti oma head küljed.»
«Ma ei nuta, pagana pihta! Pealegi, Eilif, kes on kindlaks teinud, et ma olen rumal?»
«Hea küll. Me uurisime sinu isiklikku toimikut.»
«Sa valetad. VALETAD! MA EI OLE RUMAL.»
«Katsu rahuneda, Arvid! Kuula, mida sinu toimik meile pajatab! Intelligentsuse kvoot esimeses klassis 85. Intelligentsuse kvoot üheksandas klassis 79. Minimaalsed õppekavad kõigis aineis kohustusliku kooli lõpetamisel. Ei jätka seejärel õpinguid. Terve rida tühiseid töökohti, mille üleslugemine võtaks liiga palju aega. Pealegi tead sa ise kõige paremini, millega sa elus oled tegelnud.»
Arvid raputas pead.
«Aga pean ma siis sellepärast rumal olema, et ma ei suuda seda, mida teised suudavad?»
«Aga mida sa siis suudad, Arvid? Lase kuulda!»
«Ma pole seda veel kindlaks teinud. Eks ma midagi ikka suudan. Misjaoks ma siis muidu olemas olen?»
Eilif naeratas ja püüdis sõbralik olla.
«Elu on julm, Arvid. Mõnele antakse palju, mõnele vähe, mõnele peaaegu mitte midagi. Elu karm seadus. Aga sul on ju sellest kasu ka. Sa kuulsid, mida teadus ütleb: asjad ei lähe teile nii väga hinge. Teie ei ela muret nii sügavalt läbi kui meie.»
«Ma olen sageli kurb, Eilif. Pealegi ei ole enam kuigi palju võimalusi inimeste pärast muretseda. Pärast seda, kui organisatsioon oma tegevust alustas. Jaa, Eilif, kas ma ei rääkinud praegu toredasti? Ma ei olegi nii väga rumal.»

«Muidugi mitte, muidugi mitte.»
«Eilif?»
«Jah, Arvid.»
«Missugused õppekavad sinul olid?»
«Maksimaalsed. Heade hinnetega.»
«Oo, kuidas sa sellega toime tulid? Ma arvan, see pidi olema hirmus raske?»
«Siin tulebki pea mängu, Arvid.»
Arvid tõusis ja kõndis pisut edasi-tagasi. Ta hingas raskelt, vaatas äkki Eilifile otsa. Too istus pingil ja naeratas. Kas ta naeratab mulle või iseendale, mõtles Arvid. Ta põrnitses Eilifi otsaesist. Huvitav, mis seal kolba taga võiks olla, mida temal, Arvidil, ei ole? Maksimaalsed õppekavad. Kaks kasti õlut. Otsekui vajumaks pisut eemale kõigest. Ühte naeratusse.
«Okei, Eilif! Ma olen nõus.»
«Ma teadsin seda. Sa oled mõistlik inimene, Arvid. Ma arvan seda siiralt. Kui sa ka ei ole ülearu intelligentne, on sul igatahes mõistus peas. Sul on seda, mida nimetatakse terveks mõistuseks.»
Arvid heitis pilgu teele. Üks veoauto lähenes rappudes. Oh, need teed, mõtles Eilif, kes silmas autot paar sekundit Arvidist hiljem.
«Auto tulebki, Arvid.»
Auto peatus nende juures. Eilif tervitas kätt otsaette tõstes. Juht naeratas. Ta osutas tahapoole. Kastil oli lõuendist kate peal. Tagaküljes oli ava. Sealt ronisid Eilif ja Arvid sisse. Autos istus umbes viisteist meest. Hei, tere tulemast ja muud sedalaadi tervitussõnad lendasid neile vastu. Nad istusid pingile, mis oli paigutatud autokasti serva ja toetus mõlemast küljet kuni põrandani ulatuva presentkatte vastu.
«Siin on meie teejuht,» ütles Eilif ja osutas Arvidile. Arvid püüdis naeratada, kuid märkas teiste naeratuses pilget ja jäi põrnitsema roosteplekki autokastil.
«Sina, Eilif, oled teejuhiks valitud,» ütles tugev tõmmu mees.
«Mina? Miks?»
«Sina. Teadus on vahepeal kindlaks teinud, et rumalatel on arenenum ja sügavam tundeskaala kui meil, intelligentsetel. Nii et seda lollpead tuleb selle ülesande puhul säästa. Tema tuleb kõige taga.»
Eilif läks näost rohekasvalgeks.

«Ei. Ma ei taha. Ma ei julge laipa puudutada. Ei! Te peate mõne teise leidma.»
Teised naersid.
«Ära nüüd jama, Eilif! Me pidime kõige intelligentsema välja valima. See ülesanne on auasi.»
«Ma ei julge,» sosistas Eilif edamisi. «Surnud, külm inimene! Ei!»
Arvid puudutas tal ettevaatlikult kätt.
«Aga sa ju ütlesid, et organisatsioon nõuab igalt inimeselt valmisolekut kõigeks, milleks teda kohustatakse.»
Eilif ei vastanud. Ta jõllitas väikest auku purjeriides autokasti vastasseinas.
Nad kuulsid, et juht lülitas sisse esimese käigu. Algas viimane järsk tõus enne grotti.
Autokasti sugenes hauavaikus.
Arvid keerutas pöidlaid.

Postiljon

Ma ootan postiljoni. Vastus peaks saabuma täna. Kaheksa päeva eest saatsin nimelt novelli ajalehele tagasi. Lubage, ma selgitan lähemalt sõna «tagasi». Esimest korda saatsin ma selle novelli ajalehele kuueteistkümne päeva eest. Kaheksa päeva möödudes sain töö tagasi — eitava vastusega, ehkki toimetaja hindas novelli väga positiivselt. Aga selle lõpus oli lause, mis tema arvates novelli löövust tublisti kahandas. Ma tõmbasin siis selle lause maha ja saatsin novelli ajalehele tagasi. Veider, et toimetaja ei palunud mul seda teha. Kuid ma lugesin seda ridade vahelt. Et ma peaksin ebaõnnestunud lause maha tõmbama ja siis novelli ajalehele tagasi saatma. Seepärast ma tegingi nii. Usutavasti võtab toimetaja selle nüüd vastu. Ja täna saabub vastus. Sest nüüd on kaheksa päeva möödas. Need olid kaheksa pikka päeva. Ehkki ma tean, et ta võtab novelli vastu, närib maos väike ebakindlusetunne. Aga eks ma varsti saan teada. Kui tuleb postiljon.

Postiljon tuleb tavaliselt kella poole üheteistkümne ja poole kaheteistkümne vahel. Praegu on viis minutit pool üksteist läbi. Nii et ta võib iga hetk tulla.

Mulle ei meeldi teda akna all passida. Seepärast ma seda ei teegi. See oleks kuidagi lapsik. Või vanamoeline. Oodata iga päev avalikult postiljoni, nii et naabrid näevad.

Ei, ma meisterdasin peeglisüsteemi. Lubage, ma selgitan lähemalt: hästi maskeeritult kinnitasin ma välja, oma akna kõrvale luurepeegli. Näen sellest kõiki, kes linnast tulevad. Nad ilmuvad peeglisse, kui nad on umbes viiekümne meetri kaugusel majast. Siis nad otsekui hüppavad minu peeglisse. Maskeeringuks on peegli taha riputatud riidetükk. Ja ma usun, et keegi ei ole märganud, mis asi see tegelikult otse minu akna lähedal seina peal ripub. See paistab pigem olevat mõni riidehilp või sokk, mis konksu otsas kuivab. Vähemalt kaugelt.

Ma ei usalda päriselt seda postiljoni. Paar kuud tagasi saatsin ajakirjale ühe novelli. Ma lisasin margi vastuse jaoks. Ometi ei ole ma siiani vastust saanud. Ma ei imesta, kui see postiljon osa minu posti kõrvaldaks. Ta on kuidagi kahtlane tüüp, kes avab minu kirju ja loeb toimetajate kirjutatud häid sõnu ja unistab, et need on temale määratud. Ma võiksin loomulikult sellele ajakirjale meeldetuletuskirja kirjutada. Kuid see hakkab mulle vastu. Ma ei taha pealetükkiv olla.

Ma vahin üksisilmi peeglisse, silitades tooli siledaid käetugesid.

Ma tunnistan hea meelega, et ma olen pinevil. Mõne minuti, hiljemalt poole tunni pärast saan ma teada. Võrratu pinevus. Nüüd sa tuled ometi, postiljon! Kell on kolmveerand üksteist. Tule, tule! Mu silmad hakkavad väsima. Kas sa tuled varsti? Viie pärast üksteist. Ümbrik on valge, roheliste tähtedega. Ikka sa veel ei tule! Seisad sa, närukael, mõne maja nurga taga ja avad mu kirja? Siis ma . . . Kui sa ei pane kirja minu postkasti, siis nabin ma su kinni. Nii või teisiti.

Ta hüppab mu peeglisse. Ma tunnen rinnus kuiva tunnet ja mu keha hakkab värisema. Pinevus. Võrratu pinevus. Ta läheneb. Pistab igasugust paberipahna postkastidesse teispool teed. Mitmest postkastist läheb ta mööda. Vaesekesed, kes seal elavad, mõtlen ma. Nüüd. Nüüd tuleb ta minu postkasti juurde. Ta sirvib kirjapakki. Mis? Ta läheb mööda? Mööda? Jah, mööda.

Paar sekundit tunnen ma, kuidas magu põtkib vastu vahelihast, ja ma neelan alla lapselikud pisarad, mis on mõttetud, kuid mis siiski kurgus kibedalt piinavad.

Siis jooksen ma välja. Ma torman talle järele. Rahune ometi, ütlen ma iseendale. Ole ettevaatlik. Räägi temaga tasakaalukalt.

Ta vaatab mulle üllatunult otsa, kui ma hingeldades tema kõrvale seisma jään. Mu kopsud on alati kehvad olnud. Ma püüan hingeldamist tagasi hoida, sellal kui süda vastu roideid taob. Vähehaaval rahuneb kogu organism. Ma köhatan hääle puhtaks. Ta vaatab mulle ikka veel imestunult otsa. Ma palun teda enda poole üht klaasikest jooma. Ta on üleni lahke naeratus, kuid ütleb siis, et ta peab posti laiali kandma. Ainult kümme minutit, see kulub sulle ära, palun ma, ja ta noogutab, me läheme sisse.

Ta istub mõistagi minu lemmiktooli. Ma toon välja konjakipudeli ja kaks klaasi. Ma panen ühe klaasi temale ette ja teise diivanilauale. Siis valan ma konjakit klaasidesse ja tõstan oma klaasi. Tema tõstab oma. Ma teen ettepaneku juua deviisi «Post alati kohale!» terviseks. Ta naeratab. Väga hea, ütleb ta kiiresti. Siis silib käega üle postikoti, mille ta on tooli kõrvale maha visanud. Minu lemmiktooli! Väga hea, ütleb ta mõtlikult. Hetk aega vaikime mõlemad.

Sul peaks vist mulle üks kiri olema, ütlen ma pooleldi naljatades, kuid kuulen, et mu hääl on peenike ja ärev. Mulle kui kirjanikule. Ei, ütleb ta. Oled sa kindel? Jah. Ma mäletan, kui ma posti sorteerisin. Sulle ei olnud midagi. Pealegi vaatasin ma igaks juhuks veel kord üle, kui ma siit majast mööda läksin. Kahjuks ei ole sulle täna kirja. Võib-olla on see teiste kirjade vahele libisenud, ütlen mina. Kas sa ei võiks veel kord järele vaadata? Sel pole mingit mõtet, ütleb tema ja muigab veidi. Ma olen täiesti kindel, et mul ei ole sinu jaoks kirja. Võib-olla tuleb pealelõunase postiga. Äkitselt silmab ta minu peeglit akna taga, ja ta nägu valgustab põgus naeratus, mis kaob samas. Ma nägin selgesti armulikkust selles naeratuses. Ma tunnen, kuidas mu kehas hakkab kobrutama raev, ja ma mõtlen: postiljon on minu vastu armulik, postiljon on minu, kirjaniku vastu armulik! Vaata veel kord järele, ütlen ma järsult ja karmilt. Ta sobrab natuke oma kotis, ja mulle tundub, et ta ainult teeb, nagu otsiks. Tähendab, tal on midagi varjata, mõtlen mina.

Ma lähen ja virutan talle vasaku rusikaga näkku. Ta tõuseb püsti, vaatab mulle veidra näoga otsa ja sirutab käed kaitseks ette, kui ma talle veel neli-viis korda virutan. Ma tunnen, et löögid on vägevad, ja ma ei imesta, kui ta põrandavaibale kokku vajub. Ma löön tugevasti, kui ta põrandavaibale kokku vajub. Ma löön tugevasti, mõtlen ma hirmu- ja mingi õnnesegase tundega. Ma lõin ühe mehe oimetuks.

Siis tühjendan ma tema koti ja uurin iga viimast kui kirja. Ükski neist ei ole mulle. Ma sorin veel kord koti sisu läbi. Tõepoolest ei ole. Siis turgatab mulle midagi pähe. Ma otsin tema taskud läbi. Ka seal ei ole. Kurat võtaks! Tähendab, ei ole mulle täna kirja. Aga on ju ometi kaheksas päev. Mu süda läheb kergemaks. Pealelõunane post. Võib-olla tuleb siis.

Ma toon nõudepesulapi ja hõõrun sellega postiljoni nägu.

Paari sekundi pärast teeb ta silmad lahti. Ja ma hoian klaasi tal suu juures. Ta joob selle tühjaks. Siis annan ma talle oma klaasi. Ta joob sellegi tühjaks. Ma valan tema klaasi uuesti täis. Ta joob selle tühjaks. Siis istub ta jälle minu lemmiktooli. Mina istun diivanile. Ta jõllitab mulle otsa. Altkulmu pilk. Mul on väga kahju, ütlen ma. See on tõesti kahetsusväärne. Tunned sa end jälle hästi? Jajah, ütleb ta pead raputades. Mõistad, mul käivad niisugused hood peal. Ma püüan oma häälele usaldustäratavat kõla anda. *Black-out*'iks nimetatakse seda. Midagi nagu ütleks mu ajus üles. Mu käed hakkavad lihtsalt lööma, ilma et ma suudaksin neid peatada. Ma nagu seisaksin kõrval ja vaataksin ainult pealt, ilma et ma suudaksin selle vastu midagi teha. Jajah, ütleb tema, tõstab postikoti üles ja läheb ukse poole. Ma loodan, sa andestad mulle, ütlen mina. Ma ei mõelnud nii. Ma ei saa selle vastu midagi teha. Jajah, ütleb ta ja läheb.

Ma istun oma lemmiktooli ja mõtlen, et säh sulle nüüd! Säh sulle nüüd! Mis edasi? Pealelõunane post ei tule enne kella kahte. Ja mina saan harva posti pealelõunase väljakandega. Ma ei suuda nii kaua oodata. Ma otsustan kella poole üheks postkontorisse minna. Siis saabub sinna post. Ma töötasin seal mõned aastad tagasi paar suvevaheaega. Nii et ma tunnen enamikku sealsetest ametnikest.

Kaua istun ma seinu vahtides ja kella vaadates, siis jään magama.

Ma ärkan kümme minutit peale poolt ühte. Ma tõmban mantli selga, jooksen trepist alla ja hüppan oma vanale jalgrattale. Ma sõtkun, nagu jaksan, ja tunnen, et mul hakkab jälle hinge matma. Otsekui huugaks terav valu mu rinnus. Küllap see tuleb külmast õhust.

Viskan jalgratta postkontori seina najale. Lähen tagauksest sisse. Tuntud näod igal pool. Tervist, ütlen ma. Mõni ütleb tere vastu. Teised vaatavad mulle imelikult otsa. Kas postiljon on midagi rääkinud? Ma ei usu. Arvatavasti vaatavad nad sellepärast natuke imelikult, et mul on habe. Seda mul varemalt ei olnud. Ma lähen sorteerimislaua juurde. Kus on Oslo post, küsin ma. Üks noormees osutab avamata kotile põrandal. Ma aitaksin hea meelega natuke sorteerida, ütlen ma ja lõikan koti lahti. Hei, mis sa seal teed, hüüab üks noormees, keda ma ei tunne. Ta on siin varem töötanud, seletab keegi. Uus mees vaatab mulle vingus näoga otsa. Ma võtan avatud kotist välja

paki kirju. Lappan nad läbi. Ei ole. Uus pakk. Ei ole. Uus. Ei. Loomulikult. Ma saan harva pealelõunase postiga kirju. Ma lobisen mõne sõna paari poisiga, keda ma tunnen, kuid see ei paku mulle suurt rõõmu, sest kogu mu keha väriseb ja hääl on vali ning kähe. Ma soovin kõike head ja lähen välja, oma jalgratta juurde.

Ma sõidan koju ja joon paar klaasi konjakit. Otsustan järgmisel päeval postiljoni maha lasta. Kuid pärast järgmist klaasi tundub see mulle tobedana. Ta pole mulle midagi teinud. Ma joon veel paar klaasi ja kujutlen selgesti, kuidas ta rebib mu kirju lahti. Tal peaks neid olema juba terve kogu. Ma lasen mehe maha. Võib-olla saan ma siis kõik oma kirjad tagantjärele kätte. Siis jään ma magama.

Ma ärkan kella üheksa ajal. Mu pea on raske. Kuid otsus on endiselt kindel. Homme lasen ma mehe maha. Ma võtan välja oma püssi. Kuidas selle laadimine nüüd käiski? Olen ma unustanud? Pettumus immitseb mu hinge. Ma olen väga väsinud. Kas ka see ebaõnnestub? Ent siis meenub mulle, et mul on olemas instruktsioon. Ma otsin selle välja. Tarvitamisõpetus on selge. Ma saan sellest aru. Ma tõmban luku tagasi ja lükkan uuesti ette. Sihin. Päästan. Ilus väike plõks. Paar padrunit on mul samuti. Ma surun nad pidemesse. Tõmban luku tahapoole, lükkan ette, sihin, asetan püssi akna alla.

Siis joon ma klaasi konjakit, et magama jääda. Seejärel heidan ma pikali, mu pea käib pisut ringi, ma surun pea patja ja uinun.

Ma näen unes, et postiljon tuleb. Ta jääb minu postkasti ette seisma ja võtab postikoti põhjast suure paki kirju, mis on kummipaelaga kokku seotud. Ta topib terve paki postkasti. Ma jooksen alla, võtan kõik kirjad välja, jooksen trepist üles ja rebin ära kummipaela, mille ma minema viskan. Siis istun ma oma lemmiktooli ja hakkan kirju vaatama. Pruunid, kollased ja valged ümbrikud. Ma lehitsen kiiresti kogu paki läbi, et näha, kas seal on roheliste tähtedega valge ümbrik. Kui pakk on peaaegu läbi, ilma et ma oleksin seda kirja leidnud, ärkan ma.

Ma tõusen üles, pesen, einetan ja hakkan püssi laskevalmis seadma. Ma jätan toru ainult paari sentimeetri võrra aknast välja. Siis istun püssi juurde toolile, nii et püssipära toetub vastu toolileeni. Lõpuks riputan ma soki

üle raua. Loomulikult rebib lask selle narmasteks, kuid nii palju ma ohverdan.

Kaks tundi istun ma oma lemmiktoolis ja ootan. Aeg venib pikkamööda. Ma laon natuke pasjanssi. Siis läheb aeg kiiremini.

Kell saab pool üksteist ja ma hakkan luurepeeglisse pilke heitma. Ma võpatan. Postiljon kalpsab äkki peeglisse. Ja temaga on ühes teine postiljon. Ma kummardun ja sihin. Nüüd on ta mul kirbul. Mõlemad vahivad mu akna poole. Ma tahan talle võimaluse anda. Kui tal on täna kiri kaasas, säästan ma teda. Nad tulevad lähemale. Ma pean ennast natukene kehitama, et toru rohkem allapoole suunata, sedamööda kuidas nad minu majale lähenevad. Loomulikult on mul külgkardinad akna ette tõmmatud, nii et nad mind ei näeks. Mina näen neid kogu aeg peeglist.

Postiljon annab ühe kirja teise kätte, rutates ise üle tee. Teine postiljon läheb minu postkasti juurde ja topib kirja sisse. Ma nägin seda. Valge, roheliste tähtedega. Ma toetan püssipära uuesti toolileeni vastu. Siis ootan ma paar minutit värisedes ja südame kloppides ning mõtlen: viimaks ometi!

Nüüd on nad igatahes minu majast möödas. Ma lähen välja. Silman neid kaugel eemal. Postiljon pöördub ümber. Ma lehvitan talle. Ta pistab jooksu. Ma turtsatan naerma, lähen postkasti juurde ja võtan kirja välja. Siis lähen ma tuppa tagasi, istun lemmiktooli, haaran puuviljanoa ja lõikan kirja lahti.

Novell on ümbrikus. Toimetaja kirjutab, et ta ei kannata niisugust jultumust ja et mul nagu paljudel teistelgi tuleb leppida tagasilükkamisega.

Ma olen tühjaks ammutatud. Ma ei meeldi talle, toimetajale. Mina, kes ma arvasin, et ma meeldin talle. Nüüd olen ma omadega absoluutselt läbi. Ma vaatan oma püssi. Muidugi. Ma haaran püssi, surun toru vastu laupa. Kuid kahjuks. Ma ei ulatu päästikule vajutama. Püssiga ei saa ennast maha lasta.

Mis ma nüüd teen?

Kaev

Minu sõber kukkus äkki ühte auku. Minu sõber Nag. Me läksime koos ja vestlesime. Korraga oli ta minu kõrvalt kadunud.

«Nag, kus sa oled?» hüüan ma. Ta ei vasta. Ma uurin auku. Mingi kaev minu arust. Kuid ma ei kuulnud sulpsatust, kui ta kukkus. Võib-olla siis kuivanud kaev. Õhtu on pime. Ma ei näe auku rohkem kui nii umbes poole meetri sügavusele. Me tulime töölt koju, olime teinud ületunde.

Kuidas ma ta välja saan? Võib-olla on ta surnud. Vaene Nagike, tema naine! Ma hüüan uuesti alla auku, nii kuidas jaksan. «Nag, Nag, oled sa elus?»

Ta vastab. «Kus ma olen, Ulm?» küsib ta. Minu nimi on niisiis Ulm.

«Kaevus,» vastan mina. «Sa kukkusid järsku kaevu. Oli pime, me ei näinud maa sees auku. Said sa haiget, Nag?»

All jääb peaaegu vaikseks. Nõrk nagin on kõik, mida ma kuulen.

«Ma olen suurepärases vormis,» vastab ta viimaks. «Kuidas ma välja saan? Siin on nii pime ja niiske. Mul on külm. Ma võin haigeks jääda. Mis Nagike siis ütleb, Ulm, kui ma haigeks jään? Ulm, päästa mind välja! Ma tahan koju Nagikese juurde.»

Ma mõtlen oma naisele, Ulmikesele. Ma pean vaatama, kuidas ma koju tema juurde saan. Miks? Ma tunnen vajadust pärast kurnavat kontoritööd temaga koos olla. Ja veel midagi. Mul on väike kahtlus oma tuttava Pese suhtes. Kas see saab olla juhus, et ma kohtan teda, seda Peset, sageli oma maja lähedal, kui ma kontorist koju tulen. Sellisel juhul ta nagu väldib mind, põikab kiiresti mõnda kõrvaltänavasse, teeb näo, nagu poleks ta mind

näinud. Aga küllap ta juba nägi. Me jõllitame sageli teineteisele otse silma, enne kui ta kõrvale põikab. Üks teine seik, mis seda kahtlust kinnitab, on Ulmikese käitumine, kui ma tuppa astun. Tema põsed õhetavad. Eriti punaseks läheb ta näost siis, kui ta minu saabumisel meie voodeid üles teeb. Ükskord ma küsisin, miks ta päeval varem asemeid korda ei tee. Ta pomises midagi ajapuudusest. Kaebas, et tal on palju tegemist. Ausalt öelda tundus see seletus mulle pisut otsituna. Varem tegi ta voodid alati hommikul üles. Siis, kui me noorpaar olime. Ma ei mõista, kuidas tal praegu rohkem tööd on. Lapsi meil ju ka ei ole.

Kõik see võib olla ettekujutus. Vahest on kõik kokku ainult juhus. Pese ei ole ju kellegi võrgutaja. Ma ei tea, miks mu naine peaks talle järele andma. Kui aus olla, siis ma ei usu, et neil on vahekord. Pesel on võib-olla mõni töökoht seal läheduses, kus ma elan. Ma ei tea, millega ta tegeleb. Ma pole temaga tegelikult pärast gümnaasiumi lõpetamist rääkinud. Issand jumal, see on ju haiglane niimoodi kahtlustada. Pese oli gümnaasiumipäevil alati meeldiv noormees. Vahetevahel oli ta küll natuke metsik, kuid midagi halba temas ei olnud. Ja vaene Ulmikene! Sellepärast, et ta vahel juhuslikult siis voodit üles teeb, kui mina koju tulen! Ei, ma olen lootusetult umbusklik.

«Ulm, päästa mind sellest august välja! Vasta ometi, Ulm! Hei, oled sa seal üleval, Ulm?»

Ma võpatan. Ah jah, Nag. Ma olin ta peaaegu unustanud. «Ole rahulik!» hüüan ma talle alla. «Küll ma su välja aitan. Ma pean ainult natuke mõtlema. Kuidas seda kõige paremini korraldada. Jäta kõik minu hooleks, Nag! Looda minu peale!»

Ma loodan, et mul õnnestus teda rahustada. Ta hakkab mind pikapeale ärritama. Alalõpmata mässib ta end millessegi. Alalõpmata pean mina teda sellest supist välja aitama. Pealegi jään ma nüüd hiljaks. Koju Pese juurde . . . ma mõtlen, loomulikult Ulmikese juurde.

Köis! Ma pean ühe köie hankima. Ühe otsa lasen alla Nagile. Teisest otsast hoian ise kinni. Köie abil tirin ma mehe üles. Hiilgav lahendus!

Kuidas ma köie saaksin? Ma lähen küsin inimestelt peatänaval. Kas mõnel on ehk köis kaasas? Kõige targem on enne Nagile teatada. Et ma jooksen köit otsima. Muidu

hakkab ta jälle meelt heitma. Vaene Nag, üleliia vapper pole ta, tolvan, kunagi olnud!

«Nag, hei! Oled sa seal?»

Ma kuulen, et ta võpatab all augus. Sõnad rabisevad haavlilaenguna mulle näkku. «Hei, Ulm! Mõtlesid midagi välja? Sa tead ju, ma loodan sinu peale! Mul on külm ja . . . jah, ma kardan natuke. Ära naera mind, Ulm! Siin all on nii pime ja sünge. Kõik kardaksid siin, selles õudses pimeduses. Kas sa ei arva, Ulm? Mis sa arvad, mille peale Nagike praegu mõtleb? Mis sa arvad, kas ta tunneb minu pärast muret? Ulm! Kas sa tunned . . .»

«Ma mõtlen sind köiega üles tõmmata,» hüüan ma talle alla, tema sõnadevoolu katkestades.

«Tore, Ulm! Kust sa köie saad?»

Ma seletan, et lähen vaatan, võib-olla saan kuskilt laenata. Ta hakkab tasakesi halisema. «Ära mine mu juurest ära, Ulm! Ma ei taha siin üksi olla. Mõtle, kui sa ei tulegi tagasi? Sa ei mõtle ometi jalga lasta? Sa ei taha mind ometi terveks ööks siia üksi jätta?»

Pagana tüütu piripill! Ma tunnen oma nahka ärritusest kirvendavat. Võtan end kokku ja seletan talle rahulikult, et ma ei jää kauemaks ära kui ainult mõni minut.

Ta haliseb midagi Nagikesest, kes teda ootab. «Kas sa arvad, et ta armastab mind, Ulm? Kas sa tunned ühte, kelle nimi on . . .»

«Jäta oma hädaldamine!» hüüan ma alla auku. «Ma jooksen nüüd abi otsima. Ole täitsa rahulik! Ma tulen kohe tagasi.»

Ma suundun peatänavale. Seal on valge ja pilt ülevaatlik. Hulk inimesi sõelub mööda kitsaid kõnniteid edasi-tagasi. Ma astun ühe sümpaatse välimusega noormehe juurde.

«Vabandage! Minu nimi on Ulm. Kontoriametnik. Ega teil ei ole juhuslikult köit kaasas? Üsna jämedat köit. Te mõistate, minu sõber Nag, samuti kontoriametnik, sellessamas kontoris muide, minu sõber Nag kukkus kaevu või mingisse kaevutaolisesse auku, siit natuke maad eemal, ja ma mõtlen, kui teil oleks . . .»

Ta naerab. Ta nägu kisub naerukurdudes kokku. Ta vappub naeru käes.

«Mida te naerate? See on tõsine asi. Minu sõber Nag lebab või istub kuivanud kaevu põhjas ja . . .»

Ma näen nüüd, et sel ei ole mõtet. Ta nägu on pingutusest tumepunane. Kuid ta ei suuda naeru tagasi hoida. Ma jätan ta sinnapaika. Neetud tüüp! Nagu oleks siin midagi naerda! Sõber on hädas. Ma ei mõista seda lõkerdamist. Võib-olla on see mees hull?

Üks vanem mees istub pingil ja loeb raamatut. Ma astun tema juurde.

«Vabandage! Ega teil ei ole köit kaasas? Jämedat, tugevat köit. Te mõistate, see tähendab, mu nimi on Ulm. Minu sõber Nag kukkus kaevu, ja ma tahaksin teada, kas . . . me mõlemad oleme kontoriametnikud . . . ja ma tahaksin ainult teada, kas teil ei ole ehk . . .»

Mees plaksab raamatu kinni, tõuseb ja jookseb longates minema.

Ma loobun. Näib, et inimesed on siin lausa ogarad. Nad ei taipa ju üldse, mida ma räägin. Köis tuleb hankida ilmselt teisel teel.

Kauplus! See on lahendus. Ma ostan köie. Ma silmitsen mõni aeg vaateaknaid, otsin köit, mis sobiks.

Viimaks! Kauplus, kus müüakse köisi. Ma astun sisse ja seletan leti taga seisvale mehele, missugust köit ma soovin. Ta pakib selle sisse. Ma tahan maksta.

Rahatasku! Olen selle kaotanud! Ma otsin kõik taskud läbi. Ei ole. See on kadunud.

«Kahjuks. Mul ei ole raha kaasas,» selgitan ma. «Kui te märgiksite üles. Ma maksan homme ära.»

«Me ei müü võlgu.»

«Asi on tähtis. See võib maksta elu. Minu sõber Nag, kontoriametnik, kukkus kaevu, tõsi küll, kuiva kaevu, aga ma vajan seda köit . . .»

«Me ei müü võlgu.»

Ma krahman köie ja jooksen kauplusest välja. Keegi ei jookse järele. Imelik! Jajah! Paremini ei võinud see minnagi! Ma lähen kaevu juurde tagasi.

«Ma olen siin, Nag. Köiega ja puha. Kuidas sul seal all läheb?»

Ta räägib õhinal. «Kõik on korras. Sa jäid natuke kauaks ära. Aga ma ei uskunud, et sa mind alt vead, Ulm. Ma olin sinu peale kindel. Ma teadsin, et sa leiad mingi lahenduse.»

«Püüa kinni!» hüüan ma ja viskan köieotsa alla. «Seo köis kaenalde alt läbi ümber rinna!»

Ulmike! Nüüd ma pean koju Ulmikese juurde minema.

Nagunii on juba liiga palju aega kulunud. Huvitav, mida ta praegu teeb?

«Korras! Võid vinnama hakata!» hüüab energiline Nagi hääl kaevusügavikust.

Ma vinnan. Ma tunnen, et ta kerkib juba põhjast. Järsku muutub köis lõdvaks. «Mis juhtus, Nag?» Ma kuulen siunamist. «Kas sa ei saa isegi köieotsa korralikult ümber rinna siduda?»

«Köis läks katki,» ütleb ta. «Ma ei saa sinna midagi parata, Ulm. Ära ole minu peale pahane!»

Katki? On siis köis liiga peenike? Ma proovin tüki otsast rebida. See on kerge. Köis on pehkinud. Ma olen väga väsinud.

«Köis on läbimäda, Nag,» hüüan ma.

Ta ei vasta.

«Ma lippan Nagikese juurest läbi ja räägin talle, missugune olukord on. Küllap tema juba lahenduse leiab, Nag. Me ei anna alla. Tead, kaks pead on ikkagi kaks pead. Ma tulen kohe tagasi. Koos Nagikesega. Siis päästame su igatahes kaevust välja.»

«Ei!» hüüab ta falsetihäälel. «Ära mine Nagikese juurde!»

«Mida sa mõtled? Me tahame sind ju välja aidata. Sa olid ometi minu peale kindel! Mida sa minust õige mõtled, Nag?»

Ta hakkab all nutma. Nuuksub nagu mahajäetud laps. Ta on lootusetu. Kas ta ei suuda end siis kokku võtta?

«Võta end kokku, Nag!» hüüan ma. «Ma lähen nüüd. Me tuleme kohe tagasi. Nagike ja mina.»

Ma hakkan minema.

Kaevust kostab sõbra paaniline hääl: «Ulm, tunned sa ühte Pese-nimelist?»

Kunstnik

Ma tahan lamada, lamada oma voodis. Ja mitte iial enam üles tõusta. Ainult olla siin. Lasta kellelgi tekk tugevasti voodi ääre külge kinni naelutada, nii et mul poleks enam võimalikki tõusta. Võib-olla õnnestub mul ennast ise kinni naelutada.

Nad ei tunne selle vastu huvi, et ma olen kunstnik. Minu naabrid. Kriitika võttis minu näituse vaimustusega vastu. Loov fantaasia. Kõrgelt arenenud struktuurimeel. Kunstniku temperamendi ja kompositsioonimeisterlikkuse õnnelik ühendus, kaugelt üle keskmise. Need on mõningad väljendid, mida kriitikud minu näitust retsenseerides kasutasid. Ma olin siis väga õnnelik. Viimaks ometi lõin ma läbi. Pärast kõiki neid visa töö aastaid.

Kuid mu naabrid ei näi seda märkavat.

«Nägid sa ajalehes arvustust, Ole?»

«Missugust arvustust?»

«Minu näituse kohta.»

«Missuguse näituse kohta?»

«Minu maalide näituse kohta.»

«Mis? Sul on maalinäitus, poiss?»

«Jah.»

«Ma ei ole viimasel ajal lehte väga põhjalikult lugenud.»

«Astu ometi ükspäev sisse, tule vaata mu maale, Ole! Kunsti tänav 23.»

«Jah, muidugi.»

Kaks nädalat hiljem:

«Mis sa arvad minu maalidest, Ole?»

«Sinu maalidest?»

«Näitus, tead ju!»

«Ah see! Kuule, ma pole veel aega saanud sellele pilku heita. Lähemail päevil vaatan.»

Nüüd nad kuidagi väldivad mind. Varem vestlesime omavahel täiesti sundimatult. Nüüd oleks nagu midagi meie vahel. Müür. Vahesein. Nad on nii imelikud, kui ma kusagil läheduses viibin. Nii ebakindlad. Otsekui kobavad. Ja paistab, et ma ei meeldi neile enam. Ma vist tean, mispärast. Nad kardavad, et ma olen niisugune boheemlik seelikukütt. Nad kardavad, et ma lähen nende naistega voodisse. Nad ju teavad, et ma olen neist palju ilusam ja seksikam. Ja kuna ma peale selle olen veel kunstnik, siis on nad tõepoolest hirmu täis, et ei tea millega ma veel võin hakkama saada. Nad teavad, et naistel on nõrkus niisuguste noorte lootustandvate kunstnike vastu nagu mina. Seepärast püüavad nad minust eemale hoida. Teha nägu, nagu poleks ma siiski kellegi kunstnik. Nagu oleksin ma tavaline läbikukkunud asjaarmastaja.

Ma mäletan, et mõni aeg tagasi kinkisin ma oma naabrile Alfredile ühe pildi. Eile olin ma tema pool.

«Alfred, see pilt, mille sa minu käest said, läheb vähehaaval ikka rohkem hinda.»

«Mis pilt?»

«See, mille sa minu käest said. «Värviline vihm» on selle nimi.»

«Ah see!»

«Kuhu sa ta pannud oled? Ma ei näe seda kuskil seinal. Oled sa selle juba maha müünud?»

«Ma vist riputasin selle suvilasse üles, kui ma viimati seal käisin.»

Niisugused vestlused mõjuvad masendavalt. Nad vaatavad mulle — mu kunstialasele tegevusele nagu prahile. Ja mina ja mu tegevus oleme ometi üks. Sellepärast olen ma praegu kohutavalt rusutud. Ma tajun nuttu, mis peitub mu hinges ja otsib kogu aeg väljapääsu. Kurat, ma ei pingutanud ometi kõik need aastad arvustajate pärast. Tegin seda tavaliste inimeste pärast. Muu hulgas ka naabrite pärast. Ja kui nemad ei taha mind tunnustada, olen ma kõigele vaatamata läbi kukkunud. Sellepärast ma ju maalima hakkasingi. Et inimestega teatavat kontakti luua, et me võiksime üksteisele lähemale pääseda.

Isegi mu naine libiseb minust nüüd eemale.

«Mis sa arvad, naine, sellest pildist? Ma panin talle nimeks «Mõtiskelu».»

«Üsna hea.»

«Mis selles head on?»

«Ma ei jaga niisuguseid asju.»

«Aga, pagan võtaks, naine, mis on üldse sinu meelest hea? Täitsa siiralt! Miski, millele midagi sinu sisemuses vastu kajab.»

«Ei tea. Ma olen raasike rumal.»

«Pagana pihta!»

«Ära vannu!»

Mis ma nüüd teen? Ma ei saa end sundida teisiti maalima. See ei aitaks ka. Ma ei hakkaks neile ikkagi rohkem meeldima. Maalid ei aita mul neile lähemale pääseda. Nii et nad hakkaksid minu poole üles vaatama. Ja midagi muud ma ei oska. Kontorit ma vihkan. Ma ei saa ometi kogu oma ülejäänud elu ainult kontoriametnik olla. Siis ma juba parem laman, laman siin voodis kogu oma ülejäänud elu. Ma saan ometi mingit abiraha, nii et sellest jätkub vähemalt söögiks, üüriks ja värvideks. Või läheb mu naine tööle. Tal on rohkem haridust kui minul. Siis ma võin rahus lamada. Kuni ta minust tüdineb. Siis kolin ma ära. Müün maha mõned pildid, kui ma toetust ei saa. Mu naine saadab mulle natuke raha, kui ma väga hätta jään. Sest kontorisse tagasi ma ei taha. See on minu jaoks põrgu. Juhataja ja teised imeväikekodanlased. Lipsud ja siledad lõustad.

Kuulake:

«Sa oled täna väsinud näoga. Kas sa maalisid öösel?»

«Või jõid jälle?»

«Pidutsesid?»

«Tõmbasid naistega?»

«Ei, ei, ei, mehed. Ta lesis oma voodis ja juurdles kunstiliste väljendusvahendite kallal.»

Juhataja:

«Mees, püüdke rohkem väljapuhanuna tööle jõuda! Teil on ju niisugune nägu peas, nagu poleks te mitu nädalat maganud. Kas see on sellest maalimisest? Jah, ma saan väga hästi aru, et see võib huvitav olla. Aga ärge raisake selle peale kogu oma energiat! Kui te tahate siin edaspidigi

töötada, peate osa oma energiast ka tööks kulutama. Ja mitte tulema igal hommikul kontorisse nagu elav laip. Selge?»

Kuid sageli keerlevad kõik värvid läbisegi mu peas. Nad ahistavad ajumassi, mis saadab meeleheitlikke signaale närvikiududele, ja mu käed hakkavad värisema ja ma haaran pintslid, leian paletilt värvid, mis mul peas on, sobitan nad kokku, koostan, kannan oma värvid lõuendile, lasen pintslitel kindlalt, rahulikult, sihiteadlikult üle lõuendi libiseda, tundes sealjuures imelikku, ergast ootust maos, ja see ootus muutub märkamatult võiduröömuks, kui ma näen, et lõuendist saab tõetruu koopia sellest viimustrist mu peas.

Kui ma lõpetan, on mul tahtmine joosta oma naise ja kõigi naabrite juurde ning hüüda: vaadake, vaadake, vaadake!

«Vaata, Alf!»

«Jah?»

«Mis sa arvad?»

«Tjaa. Ilus. Aga ega ma sellest suurt midagi ei taipa.»

«Aga oma sisimas, Alf? Kas midagi sinu seesmuses ei kaja vastu?»

«Mida sa mõtled?»

«Midagi, mis otsekui sütitaks, Alf.»

«Ma ei tea.»

Kui ma saaksin võtta oma maalimistarbed voodisse! See oleks ehk alles idee! Siis võiksin ma siin lamades mõnusasti aega veeta ja uusi pilte valmis pätserdada. Vahest ehk uus näitus paari aasta pärast? Ei. See ei aita. Sellest tuleks jälle sama häda. Niikuinii ei hinda nad mind rohkem. Võib-olla meeldin ma neile siis veel vähem: tohoh, ta ei jäta ikka veel järele! Kas ta tõesti arvab, et see meid huvitab, mida ta seal kokku plätserdab? Teeb kohe viha, kuidas ta alalõpmata tuleb nende veidrate piltidega ja tahab kuulda, kas need meile meeldivad! Tuulepea!

Kuid millegagi pean ma voodis aega mööda saatma. Ma ei saa ometi ainult süüa ja magada ja nutta.

Idee: ma teen paarist oma maalist piltmõistatuse. Siis ma palun naabrid külla (ma võin öelda, et ma olen haige) ja lasen neil piltmõistatusi (maale) kokku panna. Kui nad

eriliste raskusteta sellega hakkama saavad, siis tõestab see, et nad minu maale siiski tunnetavad. Neil on värvi-, kompositsiooni- ja muu taolise meelt. Ja siis olen ma ju õnnelik ja võin üles tõusta. Sest võib-olla nad ainult teevad näo, nagu ei saaks nad minu maalidest aru, kuna nad kardavad rumalatena näida. Suurepärane meetod nende paljastamiseks, see piltmõistatus!

«Anna mulle üks sigaret, Ola! — Saad sa piltmõistatusega hakkama, Alf? — Aita, Ola, ometi Alfredit! See ei ole nii raske. — Mida sa ahju viskasid, Alf? — Piltmõistatuse? — Minu maali? — Ei, ma ei räägi sellest enam. Maalidest ja muust. Kalla mulle veel õlut, Ola! — Kas te lähete juba? Tulge varsti jälle, poisid!»

Ma taon teki naeltega uuesti voodiserva külge kinni.

SISUKORD

Toimetaja O. Samma.

Toimetuse kolleegium: V. Beekman, V. Ilus, O. Jõgi, U. Laht ja O. Ojamaa.
Toimetuse aadress: Tallinn, Harju t. 1, tel. 492-54; 407-82.

Trükkida antud 15. X 1971. Trükiarv 18 000. Kohila Paberivabriku trükipaber nr. 9. 84×108, 1/32. Trükipoognaid 2. Formaadile 60×90 kohaldatud trükipoognaid 3,36. Arvestuspoognaid 3,12. Tellimise nr. 2886. Trükikoda «Ühiselu», Tallinn, Pikk t. 40/42.

Hind 10 kop.

На эстонском языке

Библиотека «Лооминг» № 43 (727)

Издательство «Периодика»
Гуннар Лунде
Черный смех
Перевод с норвежского